ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОЛОГІЇ ТА БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ДИПЛОМНА РОБОТА
МАГІСТРА

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ПРОЕКТІВ (НА ПРИКЛАДІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Галузь знань – 10 Природничі науки
Спеціальність – 101 Екологія

ДРЕКОЛ.015070.01.03.00

Виконав: студент 2 курсу групи ЕКОЛм-19-1 _____Б.Р. Драйна

Керівник _____Н.Г. Міронова

Нормоконтролер _____Б.Б. Артамонов

До захисту допускаю:
Зав. кафедри _____Н.Г. Міронова

15 грудня 2020 року

Хмельницький 2020

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – *Гуманітарно-педагогічний*
Кафедра – *Екології та біологічної освіти*
Освітній рівень – *Магістр*
Галузь знань – *10 Природничі науки*
Спеціальність – *101 Екологія*
Освітня програма – *Освітньо-професійна*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри екології
та біологічної освіти
_____Н.Г. Міронова
«25» вересня 2020 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Драйні Богдану Романовичу

1 Тема роботи: «Стратегічна екологічна оцінка проектів (на прикладі Хмельницької області)»
керівник роботи Міронова Н.Г., доктор сільгосп. наук, доцент, завідувач кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету.
Затверджено наказом ректора університету від 1 вересня 2020 року № 118.
2 Строк подання студентом роботи на кафедру 14 грудня 2020 року.
3 Вихідні дані до роботи: кількість проведених процедур стратегічної екологічної оцінки в Україні та Хмельницькій області, їх характеристика.
4 Зміст пояснювальної записки:
4.1 Нормативно-правова база реалізації стратегічної екологічної оцінки.
4.2 Досвід впровадження стратегічної екологічної оцінки.

4.3 Стратегічна екологічна оцінка проекту документа державного планування «План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки».

5 Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень): немає.

6 Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання: 28 вересня 2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Нормативно-правова база реалізації стратегічної екологічної оцінки	28.09-18.10	
2	Досвід впровадження стратегічної екологічної оцінки	19.10-08.11	
3	Стратегічна екологічна оцінка проекту документа державного планування «План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки»	9.11-03.12	
5	Оформлення роботи	04.12-13.12	

Студент _____ Б.Р.Драйна

Керівник роботи _____ Н.Г. Міронова

АНОТАЦІЯ

Тема – Стратегічна екологічна оцінка проектів (на прикладі Хмельницької області).

Автор – студ. ЕКОЛм19-1, Б. Р. Драйна.

Керівник – професор кафедри екології, доктор сільськогосподарських наук, доцент Н.Г. Міронова.

Дипломна робота викладена на 89 сторінках, містить 7 таблиць, 5 рисунків та перелік джерел посилання з 50 джерел.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, ПЛАН, СТРАТЕГІЯ, ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.

Проаналізовано стан навколишнього природного середовища у місті Хмельницькому. Розглянуто особливості законодавчих засад у сфері стратегічної екологічної оцінки в Україні та країнах ЄС. Узагальнено позитивний досвід країн ЄС щодо проведення стратегічної екологічної оцінки. Встановлено, що для Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки потрібно проводити щорічний моніторинг виконання. Розроблено рекомендації з оптимізації процедури СЕО. Розроблено Звіт про стратегічну екологічну оцінку Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки.

14.12.2020 р. Б.Р. Драйна

ЗМІСТ

С.

Вступ……..…….…. 6

1 Нормативно-правова база реалізації стратегічної екологічної оцінки……. 8

1.1 Нормативно-правове забезпечення процедури екологічної оцінки у Європейських країнах, США та Канаді……..……..…… 8

1.2 Особливості формування нормативно-правової бази в Україні.…… 14

2 Досвід впровадження стратегічної екологічної оцінки…….. 19

2.1 Міжнародна практика проведення стратегічної екологічної оцінки.… 19

2.2 Реалізація стратегічної екологічної оцінки в Україні……. 31

2.3 Особливості впровадження стратегічної екологічної оцінки у Хмельницькій області……..…….…… 38

2.4 Напрямки оптимізації застосування стратегічної екологічної оцінки……..….. 40

3 Стратегічна екологічна оцінка проекту документа державного планування «План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки»……..…… 41

Висновки..…….. 79

Перелік джерел посилання……... 82

Додаток А. Результати апробації проведених досліджень……... 89

ВСТУП

Стратегічна екологічна оцінка є основним інструментом для забезпечення врахування екологічних міркувань (включаючи здоров'я населення) при розробці планів і програм. СЕО сприяє сталому розвитку через просування питань довкілля в економічний та соціальний розвиток, а також інтеграцію цілей зеленої економіки, сталого споживання і виробництва у процес прийняття стратегічних рішень.

Стратегічна екологічна оцінка допомагає передбачити негативні зміни, що виникнуть внаслідок запровадження документів державного планування вже на етапі їх розробки, допоможе запобігти негативним наслідкам реалізації цих документів, а тому це питання є актуальним у сучасному екологічному суспільстві.

Дослідженню особливостей впровадження та визначення СЕО присвячено праці багатьох зарубіжних та українських вчених, серед яких Є. Хлобистов, Л. Руденко, С. Лисовський, В. Карамушка, Б. Данилишин, Г. Марушевський, Д. Палехов, І. Шевченко, В. Садлер, Т. Фишер тощо.

Водночас питанням реалізації процедури стратегічної оцінки на регіональному рівні не було приділено достатню увагу, у зв'язку з цим робота є актуальною.

Метою роботи є аналіз ефективності впровадження стратегічної екологічної оцінки на прикладі Хмельницької області.

Для досягнення мети були поставлені такі задачі:

– проаналізувати міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу із стратегічної екологічної оцінки;

– вивчити позитивний міжнародний досвід впровадження стратегічної екологічної оцінки;

– розглянути особливості впровадження стратегічної екологічної оцінки в Україні та Хмельницькій області, визначити напрямки її оптимізації;

– розробити звіт про стратегічну екологічну оцінку ДДП міста Хмельницького.

Об’єкт дослідження: стратегічна екологічна оцінка.

Предмет дослідження: особливості стратегічної екологічної оцінки документів державного планування Хмельницької області.

Гіпотеза дослідження: процедура СЕО є дієвим та перспективним інструментом екологічної політики, який дозволяє вирішувати питання щодо підвищення ефективності планування та зниження антропогенного впливу на навколишнє природне середовище.

Методи дослідження: метод узагальнення, порівняння, аналіз та синтез, теоретико-методичне обґрунтування, системний аналіз.

Інноваційність одержаних результатів: вперше проаналізовано особливості стратегічної екологічної оцінки документів державного планування Хмельницької області, надано рекомендації щодо оптимізації процедури СЕО.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що розроблено звіт про СЕО для ДДП м. Хмельницького.

Апробація результатів дипломної роботи і публікації з теми дослідження. Результати дослідження апробовано на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми урбоекосистем» (м. Кам’янець-Подільський, жовтень 2020 р.) у вигляді пленарної доповіді та опубліковано у Збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми урбоекосистем» у вигляді тез: «Впровадження стратегічної екологічної оцінки в Україні та Хмельницькій області» (додаток А).

1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РЕАЛІЗАЦІЇ СЕО

1.1 Нормативно-правове забезпечення процедур екологічної оцінки у Європейських країнах, США та Канаді

У багатьох Європейських країнах та країнах Америки досвід реалізації стратегічної екологічної оцінки налічує десятки років і підтверджує свою безумовну доцільність та ефективність для досягнення принципів сталого розвитку та уникнення негативного впливу на довкілля [1].

На національному та місцевому рівнях СЕО розвивалася як розширення принципів оцінки впливу на довкілля на рівні проєктів в галузі стратегічного планування [2].

США першими застосували оцінку впливу на довкілля. Наприкінці 1960-х років у Сполучених Штатах Америки ОВД була запроваджена в якості інструменту для прогнозування впливу на довкілля запланованої промислової діяльності, пошуку можливостей для пом'якшення негативних наслідків і збільшення рівня позитивного впливу цієї діяльності на довкілля [3]. У 1969 році був прийнятий Закон про національну політику у сфері навколишнього середовища, який зобов'язав усі федеральні агенції брати до уваги й оцінювати екологічні наслідки проєктів законодавчих документів і проєктів господарської діяльності [2].

З кінця 1970-х – початку 1980-х років процедура ОВД стала поширюватись в інших країнах. Зокрема, до середини 1980-х років система оцінки впливу на довкілля була впроваджена у всій західній Європі. У країнах Європейського союзу почала діяти Директива Ради 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. щодо оцінки наслідків впливу деяких громадських і приватних проєктів на навколишнє середовище [4].

На початку 1990-х років оцінка впливу на довкілля як національна процедура була впроваджена в усіх країнах партнерах Європейської економічної комісії Організації об'єднаних націй. Європейська економічна

комісія була заснована 1947 року Економічною і соціальною радою ООН з метою розвитку економічної діяльності і зміцнення економічних зв'язків усередині регіону Європейської економічної комісії ООН, а також між цим регіоном і рештою світу. Членами Комісії є 56 країн, включаючи європейські держави, США, Канаду, Ізраїль, а також азійські республіки колишнього СРСР.

Країни провели переговори під егідою Європейської економічної комісії ООН і розробили Конвенцію про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті або Конвенцію Еспо задля вирішення екологічних проблем у проєктах, які мали транскордонний вплив. Конвенція Еспо була підписана у 1991 році в місті Еспо, Фінляндія, і вступила в силу в 1997 році. На початок 2016 року Конвенцію Еспо ратифікували 45 держав, в тому числі Європейський Союз.

Країни Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії, у тому числі Україна, розробили свої власні системи оцінки впливу на навколишнє середовище, а також розробили і запровадили процедуру державної екологічної експертизи [3].

До кінця 1970-х і на початку 1980-х років, урядові структури деяких країн виявили певні недоліки у застосуванні оцінки впливу на довкілля на рівні реалізації окремих проєктів, які призводили до негативних екологічних наслідків. У той час оцінка впливу на довкілля могла тільки обмежити негативний вплив географічно на відносно невеликій території. Це й стало поштовхом для розробки концепції СЕО із застосуванням підходів, що використовуються в територіальному плануванні.

На початоку 1990 років положення про СЕО були введені в національні правові рамки Канади, Чехії, Данії, Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії, Сполучених Штатів Америки. Ними передбачалось проведення СЕО в рамках «оцінки сталості» [3].

Вперше формальна реалізація стратегічної екологічної оцінки була запроваджена та застосована в Канаді. У 1990 році урядом Канади була

видана Директива про екологічну оцінку проєктів політик, планів і програм, яка пізніше була оновлена у 1999 році. Вона визначала необхідність розгляду міністерствами та відомствами потенційних впливів на довкілля політик, планів і програм і чітко зобов'язувала міністерства і відомства обов'язково враховувати масштаби і характер ймовірних екологічних наслідків кожної стратегічної ініціативи та вживати запобіжні заходи зі зменшення або усунення несприятливого впливу. Прийняття рішення, що стосується стратегічної ініціативи, повинно враховувати стратегічну еколочну оцінку, в тому числі для досягнення цілей збалансованого розвитку Канади [1].

Впровадження процедури екологічної оцінки обумовило формування для її реалізації інституційних засад. Так, у 1994 році для сприяння федеральним органам у підготовці та проведенні ОВНС та СЕО була створена федеральна організація – Канадське агентство з екологічної оцінки. Задля контролю федеральним урядом екологізації федеральної політики, діяльності та програм у 1995 році урядом Канади запроваджується посада комісара з охорони довкілля та збалансованого розвитку, який очолює спеціальний підрозділ в Управлінні генерального аудитора та проводить екологічний аудит діяльності уряду [2].

Першими документами, які регулювали відносини у сфері стратегічної екологічної оцінки у різні роки в країнах Європейського союзу були проєкти СЕО та урядові рішення. Так, постановою уряду «Про стратегію регіонального розвитку Чеської Республіки» №682 Чеська Республіка у 2000 році встановила керівні вказівки щодо стратегічної екологічної оцінки концепцій регіонального розвитку.

Активне впровадження СЕО у різних країнах Європейського союзу та світу загалом сприяло розробці нових документів, які б узагальнювали методику та розробляли універсальний механізм проведення СЕО [5].

У 2001 році Європейська комісія прийняла Директиву (2001/42/ЕС) про оцінку впливу деяких планів і програм на навколишнє середовище (так звана Директива про СЕО). Метою цієї Директиви є забезпечення високого рівня

охорони довкілля і сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку та прийняття планів і програм з метою сприяння збалансованому розвитку шляхом забезпечення проведення екологічної оцінки деяких планів і програм, які здійснюватимуть вплив на довкілля. У цій Директиві встановлено такі вимоги:

– проводити СЕО планів і програм, які, ймовірно, матимуть значний вплив на навколишнє середовище;

– проводити СЕО планів і програм, які підлягають розробленню та (або) схваленню органами влади на національному, регіональному чи місцевому рівнях або розробляються органом влади для прийняття парламентом або урядом відповідно до офіційної процедури;

– проводити СЕО має компетентний орган, відповідальний за підготовку плану чи програми.

Положеннями дерективи встановлено вимоги щодо організації консультацій з природоохоронними органами, після чого компетентний орган, відповідальний за підготовку плану чи програми, має підготувати екологічний звіт, який враховуватиме здобуті знання та чинні методи оцінки, рівень даних і альтеративні плани та програми, а також їх оцінку. Також необхідним є забезпечення доступу до проєкту плану чи програми та екологічного звіту для природоохоронних органів і громадськості, які повинні мати можливість висловити свою думку стосовно цих документів.

Важливим є також забезпечення доступу до проєкту плану чи програми та екологічного звіту для інших країн-членів, на які може впливати план чи програма, та проводити з ними консультації щодо транскордонних впливів (якщо цього вимагають інші країни). Повинні бути враховані думки, висловлені відповідними органами влади, громадськістю та іншими країнами-членами, під час підготовки остаточного варіанту плану чи програми до їх прийняття.

Обов’язковою умовою є повне інформунння всіх зацікавлених сторін, з якими проводилися консультації, про те, коли буде прийнято план чи

програму, та надання їм можливість зробити заяву щодо того, чи були враховані всі екологічні аспекти та їхні пропозиції. При виконанні необхідно здійснювати огляд якості процесу СЕО.

Моніторинг планів і програм застосовується для того, щоб визначити на ранній стадії їх реалізації непередбачуваний негативний вплив на довкілля і вжити відповідних заходів для виправлення ситуації.

Держави, які на той час були членами Європейського Союзу, обов'язково повинні були включити Директиву про СЕО у своє законодавство до 2004 року.

Положення Директиви 2001/42/ЄС стали базою для підготовки Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті [6].

Незважаючи на те, що переговори по Протоколу велися в рамках прийнятої у 1991 році Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенції Еспо) з метою розширення сфери охоплення Конвенції, Протокол є окремим правовим інструментом. Це означає, що країна може приєднатися до Протоколу, не будучи стороною Конвенції. Більш того, на відміну від Конвенції, яка застосовується, тільки якщо планована діяльність може призвести до істотного негативного впливу за межами країни, Протокол застосовується, перш за все, до планів і програм, наслідки яких виявляються на території самої країни.

Завдяки Протоколу було забезпечено подальший розвиток процедури стратегічної екологічної оцінки у порівнянні з Директивою 2001/42/ЄС. Зокрема, у Протоколі додано оцінку законодавчих актів, приділяється увага впливу на здоров'я населення та розвитку процедури участі громадськості та консультацій із зацікавленими сторонами.

Протокол про стратегічну екологічну оцінку має на меті забезпечення високого рівня захисту навколишнього природного середовища, а також обов'язкового захисту здоров'я населення за допомогою таких дій:

1) у процесі розроблення планів та програм (згідно із Протоколом про СЕО це плани та програми, а також будь-які зміни до них, що вимагаються законодавчими, регуляторними або адміністративними положеннями, а також підлягають розробленню й прийняттю органом влади для прийняття відповідно до офіційної процедури парламентом або урядом) обов'язково повинно бути забезпечено врахування екологічних наслідків, у тому числі здоров'я населення;

2) у процесі розроблення законодавчих актів, політик або будь-якої документації політичного і законодавчого характеру сприяти активному розгляду питань екологічного характеру, у тому числі здоров'я населення;

3) встановлення прозорих, чітких та ефективних процедур стратегічної екологічної оцінки;

4) обов'язкове забезпечення участі громадськості у розгляді та прийняті документів СЕО;

5) врахування заходів, наведених у вищевказаних пунктах, а також екологічних питань, які можуть викликати занепокоєння, у тому числі здоров'я населення, до документів та заходів, що будуть розроблятись та застосовуватись у майбутньому для розвитку та забезпечення збалансованого розвитку.

Згідно з Протоколом про СЕО, стратегічна екологічна оцінка проводиться для планів і програм, які розробляються для сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, у тому числі гірничодобувної, транспорту, регіонального розвитку, управління відходами, водного господарства, телекомунікації, туризму, планування розвитку міських та сільських районів або землекористування, і які визначають умови до погодження в майбутньому проєктів, перелічених у додатках I і II до Протоколу про СЕО [7].

Протокол про про стратегічну екологічну оцінку описує процедуру проведення СЕО і містить зобов'язання щодо забезпечення участі громадськості у проведенні СЕО.

Протокол про стратегічну екологічну оцінку був відкритий для підписання у травні 2003 року в Києві на 5-й Всеєвропейській конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи». Його підписали 38 країн і він набув чинності 14 липня 2010 року.

1.2 Особливості формування нормативно-правової бази в Україні

В Україні, як і більшості країн світу, тривалий час чинними були процедури оцінки впливу на довкілля на рівні проєктів провадження господарської діяльності. Вони включали екологічну експертизу та ОВНС і регулювались такими нормативно-правовими актами:

– ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 рік);

– ЗУ «Про екологічну експертизу» (1995 рік);

– ЗУ «Про ратифікацію Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті» (1999 рік);

– Державні будівельні норми України ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проєктуванні та будівництві підприємств, будинків і споруд» (2004 рік) [8].

Державна екологічна експертиза та ОВНС були спрямовані на оцінку впливу на довкілля конкретних проєктів. І хоча ЗУ «Про екологічну експертизу» містив положення, що відносять до об’єктів екологічної експертизи державні інвестиційні програми, проєкти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей народного господарства, проєкти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування, процедура такої експертизи не була розроблена [1]. Відсутність протягом довгого періоду часу дієвих механізмів урахування екологічної складової при розробленні та прийнятті проєктів стратегій, планів та програм економічного та соціального розвитку на національному і

регіональному рівнях обумовило лише часткову відповідність законодавства України вимогам Директиви 2001/42/ЄС.

У зв'язку з цим, довгий період часу стратегічна екологічна оцінка в Україні фактично не проводилась і до початку 2010-х років вона здійснювалась лише в поодиноких випадках, здебільшого на запит міжнародних донорських організацій, які фінансували розробку стратегічних документів національного чи регіонального значення.

Важливим кроком у формуванні підгрунтя для впровадження СЕО було ухвалення 21 грудня 2010 року Верховною Радою України Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року». В ньому як один з основних принципів національної екологічної політики зазначено «врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробленні документів, які містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку», а також наголошено на «участі громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також урахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства» [9].

З метою досягнення стратегічних цілей, визначених Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 року, Кабінетом Міністрів України 25 травня 2011 року було затверджено Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на період із 2011 року по 2015 роки. В ньому для досягнення цілі 4 «Інтеграція екологічної політики та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління» у пункті 158 було заплановано «Підготовку та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроєкту щодо внесення змін до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» стосовно обов'язкового врахування засад екологічної політики у проєктах державних, секторальних (галузевих), регіональних стратегій і програм під час проведення стратегічної екологічної

оцінки», а пунктом 160 передбачено «Підготовку та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроєкту щодо запровадження стратегічної екологічної оцінки з метою гармонізації з Директивою 2001/42/ЄС» [10].

У рамках підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.12.2012 року № 659 був затверджений Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), в якому також було передбачено прийняття нормативно-правового акта (закону) про запровадження СЕО, що має визначити процедуру та основні вимоги до СЕО відповідно до Директиви 2001/42/ЄС та Протоколу про СЕО [11].

27 червня 2014 року між Україною та Європейським Союзом була підписана Угода про асоціацію, яка передбачала разом із багатьма документами інтеграцію екологічного законодавства у законодавство України. Це запровадження стосувалося 26-ти Директив ЄС та 3-х Регламентів ЄС, включаючи Директиву 2001/45/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище.

Після набуття чинності Угоди перед Україною постало завдання із впровадження таких положень Директиви 2001/42/ЄС:

– визначення уповноважених органів та прийняття національного законодавства;

– розробка процедури, за допомогою якої визначатиметься, які плани та програми потребують стратегічної екологічної оцінки, та вимог про те, що плани або програми, щодо яких стратегічна екологічна оцінка є обов’язковою, підлягають такій оцінці;

– розробка процедури консультацій з органами, що відповідальні з питань охорони навколишнього середовища та процедури консультацій із громадськістю;

– встановлення домовленостей із іншими країнами щодо обміну інформацією та проведення міжнародних консультацій.

У 2015 році Верховна Рада України ратифікувала Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Закон України від 01.07.2015 року №562-VIII).

Після реалізації таких концептуальних етапів національне законодавство України потребувало закріплення обов'язковості стратегічної екологічної оцінки стратегій, програм та планів, що стосуються соціально- економічного розвитку регіонів, розвитку галузей економіки, просторово- територіального розвитку та використання природних ресурсів. Тому, важливим і прогресивним кроком для України стало ухвалення 20 березня 2018 року Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» №2354-VIII.

Цей Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно- заповідного фонду та екологічної мережі, крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду [12].

Стратегічна екологічна оцінка є дуже важливим екологічним інструментом при плануванні територіальної структури міст, використання води для потреб виробництва і житлово-комунального господарства, управління відходами, розвитку мереж дорожнього руху (особливо на території великих міст), розвитку транспортної структури (громадського транспорту), ландшафтного планування в умовах урбоекосистем [13].

Якщо до прийняття цього Закону під час розробки державних, місцевих або галузевих програм оцінювали лише можливі економічні переваги того чи іншого шляху розвитку, то відтепер враховують і наслідки впливу будь-яких ініціатив на довкілля у довгостроковій перспективі.

Відповідно до Закону процедура СЕО має включати такі етапи:

– визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки;

– складання звіту про стратегічну екологічну оцінку;

– проведення громадського обговорення та консультацій;

– врахування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій;

– інформування про затвердження документа державного планування;

– моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

На виконання пунктів 6 та 7 частини першої статті 6 Закону «Про стратегічну екологічну оцінку», а також для покращення якості СЕО Міністерство екології та природних ресурсів України розробило та затвердило Наказом від 10.08.2018 року № 296 «Методичні рекомендації здійснення тратегічної екологічної оцінки документів державного планування» [14]. У цих методичних матеріалах надаються:

– характеристика суб'єктів стратегічної екологічної оцінки та їх функцій у процедурі СЕО;

– підходи для забезпечення ефективного здійснення СЕО;

– описи етапів СЕО та їх детальна характеристика;

– рекомендації та варіанти проведення кожного етапу;

– аналітичні інструменти СЕО;

– приклади структури звітів про СЕО та довідок, що оформляються згідно з процедурою, а також приклади самих звітів [15].

Сьогодні СЕО в Україні знаходиться на початковому етапі і потребує подальшого розвитку з урахуванням кращих міжнародних практик, а також на основі власного досвіду [16].

2 ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

2.1 Міжнародна практика проведення стратегічної екологічної оцінки

Нормативно-правові акти щодо СЕО прийняті в багатьох країнах, але практично у всіх не має чіткої методики її проведення і відповідно цей інструмент ще перебуває на стадії становлення [17]. Оскільки Протокол не вказує єдиної методики проведення процедури СЕО, Сторони Протоколу мають можливість самостійно вибирати методику, що відповідає рівню їх кадрового, технічного і наукового потенціалу та економічних умов. Проте в цілому держави дотримуються однакової схеми проходження процедури оцінки, яка наведена на рисунку 1.

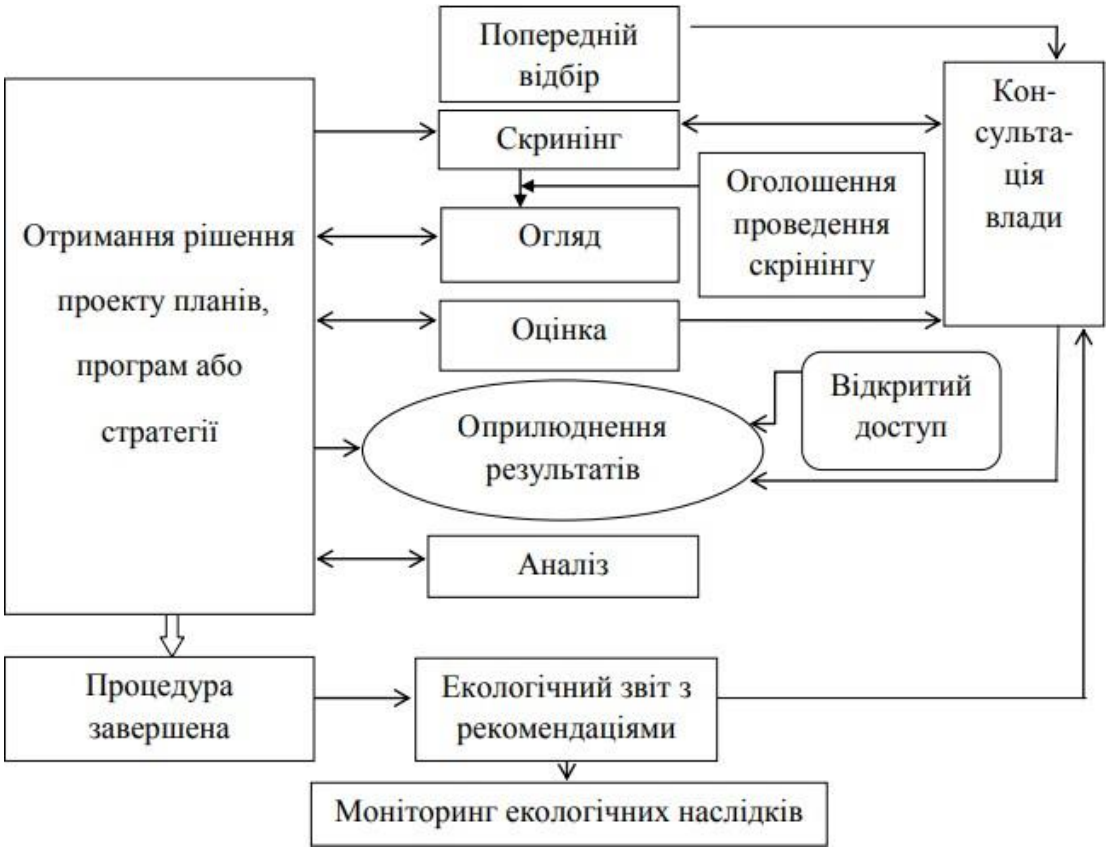

Рисунок 2.1 – Узагальнена схема процедури СЕО [17]

Вартість проведення процедури СЕО варіює в залежності від обсягу і складності, які в свою чергу залежать від масштабності плану або програми, які необхідно оцінити, від числа альтернатив, які будуть оцінені, а також від обраного плану конкретної методології СЕО. Згідно з даними дослідження, що проводилось Європейським Союзом, середні витрати на проведення СЕО складають від 5 % до 10 % коштів, необхідних для розробки самого плану або програми, що є доволі незначною сумою в порівнянні з витратами на реалізацію планів або програм (тобто, на здійснення всіх заходів і проєктів, передбачених документом) [3]. У разі, якщо проведення СЕО не вимагає вартісного моделювання або складної обробки даних, то основні витрати, загалом, пов'язані з оплатою праці фахівців з СЕО, які в багатьох країнах є штатними співробітниками органів планування.

Проведення СЕО малого муніципального рівня може зайняти близько 30 робочих днів. Середньомасштабні СЕО вимагають від 50 до 100 робочих днів, у той час більш складні великомасштабні СЕО вимагають від 150 до 300 робочих днів залежно від обсягу інформації, що підлягає обробці [3].

Процедура СЕО покращує загальну якість процесів планування і розробки програм, тому що більш чітко визначає їх пріоритети, сприяє ретельності аналізу і дозволяє розглянути альтернативні варіанти, які в більшості випадків є не тільки більш сприятливими для довкілля, але також і більш економічно ефективними. Також процедура СЕО підштовхує розробників планів і програм розглядати весь спектр наслідків і можливостей для того, щоб обрати оптимальний варіант для сталого розвитку. Для країн, у яких процедури планування ще не систематизовані і є переліком різних дій, ця перевага особливо актуальна. Запровадження добре структурованої бази СЕО в цих країнах робить планування більш системним, менш схематичним і в кінцевому рахунку більш ефективним [18].

Ряд кроків планування логічно пов'язані з процедурою СЕО, саме тому, інтеграція процедури СЕО у процес планування ефективніша, ніж послідовне проведення цих процесів. Інтеграція процедури СЕО економить час і

дозволяє уникнути додаткових витрат на процедури планування. Розробники планів, а також ті, хто проводить процедуру СЕО, можуть об'єднати зусилля, наприклад при направленні запитів про надання даних, при організації консультацій з державними органами та громадськістю, при рецензуванні проєктів документів або при зборі відгуків на них. Розробники можуть інформувати один одного про ступінь виконання своєї роботи та її результати і організувати процес спільної роботи таким чином, щоб оперативно враховувати висновки СЕО в ході розробки плану або програми.

Обов'язки у процесі розробки СЕО розподіляються між різними державними органами уряду країн. Орган планування несе основну відповідальність за проведення або координацію процедури СЕО, така ситуація спостерігається у більшості країн, що є Сторонами Протоколу. Головна або консультативна роль призначається, як правило, державним органам, відповідальним за охорону навколишнього середовища або охорону здоров'я. Ці державні органи також оцінюють якість документів СЕО та формулюють рекомендації для органів планування, але не втручаються в прийняття остаточного рішення щодо плану чи програми.

Участь громадськості є одним з важливих моментів СЕО. Окрім права на доступ до отримання інформації, Протокол надає громадськості право брати участь і висловлювати свою думку у визначенні обсягу СЕО та обговорювати проєкт екологічної доповіді. Щоб підвищити ефективність цього процесу Протокол включає особливі вимоги для нетехнічних резюме пропонованих планів або програм, розроблених спеціально для непрофесіоналів, щоб вони могли чітко розуміти, що при плануванні влада пропонує зробити, які пропонує альтернативи і які будуть наслідки при кожній альтернативі. Згідно із Протоколом, положення про участь громадськості у прийнятті рішень повинне бути включене в законодавство країни.

Процедура СЕО дозволяє вчасно передбачити та повернути на доопрацювання екологічно несталі варіанти розвитку, допомагає країнам

запобігти помилок, які виникають через нехтування охороною довкілля і здоров'я населення в процесі планування. Це зменшує ризики вартісної реабілітації від шкоди, завданої довкіллю та здоров'ю населення, наприклад перенесення або реконструкція побудованих об'єктів.

Процедура СЕО дозволяє уникати імовірних конфліктів між різними галузями економіки всередині країни шляхом вивчення та аналізу співвідношення пропонованого плану або програми з іншими планами чи програмами і запропонувати альтернативні рішення, що дозволяють уникнути міжгалузевого конфлікту інтересів.

Процедура СЕО є ефективним інструментом для адаптації до зміни клімату та пом'якшення його наслідків шляхом впровадження заходів запобігання зміни клімату в процес планування розвитку. Цей механізм стає особливо корисним при розробці планів регіонального розвитку, розвитку міських і сільських районів, а також планів, пов'язаних із землекористуванням.

Низка зарубіжних країн мають великий досвід використання процедури СЕО, яка має за мету обрати стратегічні варіанти з кращими технологіями, місцем розташування або рівнем інвестицій, які, у свою чергу будуть більш економічно доцільними, а також виявити і попередити так званий соціальний стрес або надмірне використання інфраструктури.

Шотландія. Має унікальні та вразливі екосистеми, тому уряд держави спрямовує свої зусилля на їх захист для майбутніх поколінь через законодавство у сфері екологічної політики. Процедурі СЕО тут відводиться ключова роль у формуванні майбутніх планів, програм та стратегій. Шотландія використовує СЕО як етап, на якому колективний досвід і знання використовуються для ефективних, потужних заходів щодо покращення стану навколишнього природного середовища та наближення до сталого розвитку. Екологічна політика Шотландії виходить на перше місце завдяки процедурі СЕО, яка дійсно забезпечує екологічні вигоди. Усі державні органи Шотландії та приватні компанії зобов'язані оцінювати, проводити

консультації та моніторинг діяльності, яка може вплинути на стан навколишнього природного середовища у результаті реалізації їх планів, програм і стратегій.

Шотландія є країною, яка не входить до складу Європейського Союзу, проте вона посідає перше місце серед держав, що найбільш ефективно використовує процедуру СЕО. Крім того, Шотландія однією з перших запровадила процедуру СЕО з 2004 року. Після офіційного прийняття закону у 2006 році проведено понад 400 процедур оцінки, з яких 42 % пов'язано з плануванням у секторі землекористування. Закон був спрямований на покращення стану довкілля та досягнення сталого розвитку через удосконалення екологічної політики, гарантуючи, що негативний вплив повною мірою враховується та оцінюється на ранній стадії розробки планів і програм. Також положення цього закону сприяють більшій відкритості уряду, даючи змогу громадськості й зацікавленим організаціям долучатися до внесення зауважень щодо екологічної звітності.

З прийняттям закону шотландський уряд одночасно створив Координаційний орган для нагляду за здійсненням та проведенням процедури СЕО. Цей орган також підтримує зв'язок між спеціальними державними органами, що виконують таку оцінку, і профільними агентствами з охорони навколишнього середовища, які, у свою чергу, зобов'язані надавати будь-яку інформацію щодо стадії проходження процедури на вимогу як офіційних органів управління, так і громадськості. Координаційний орган для нагляду за здійсненням та проведенням процедури СЕО також здійснює контроль щодо консультацій із громадськістю з цього питання.

Таким чином, СЕО у Шотландії стало безкомпромісним інструментом досягнення з боку державних органів управління високого рівня та ефективності на шляху до сталого розвитку та збереження навколишнього природного середовища, а також відкрита для громадськості.

Португалія. Проведення процедури СЕО у Португалії, що є членом ЄС, датується 2007 роком, коли був прийнятий профільний закон. В ньому описані всі сфери, об'єкти яких можуть мати негативний вплив на природне середовище, а тому підлягають процедурі СЕО. Якщо спеціальною комісією, до складу якої входять фахівці у сфері охорони навколишнього середовища, встановлюється, що не охоплений списком об'єкт може мати значний негативний вплив на довкілля, тоді він також підлягає процедурі СЕО. Залученими до цього процесу є Агентство з навколишнього середовища Португалії, Інститут охорони природи та біорізноманіття, Інститут води, адміністрація гідрографічної сфери, координаційні комітети з регіонального розвитку, влада муніципалітетів, які зобов'язані у 20-денний термін подати коментарі та висновки стосовно об'єкта, який не входить до переліку закону. На основі цього висновку приймається рішення про доцільність проведення СЕО.

У Португалії процедура стратегічної екологічної оцінки здебільшого використовується під час територіального планування містобудівної діяльності з подальшим визначенням системи управління земельними ресурсами. До прикладу, у процесі будівництва аеропорту в столиці країни було здійснено процедуру СЕО, рішення якої орієнтовано на знаходження найкращого стратегічного місця для його розташування. Основним критерієм стало збереження біорізноманіття, природних ресурсів (йшлося про знищення більше ніж 50 тис. пробкових дерев), безпека для повітряної навігації і транспортування з урахуванням просторового планування, а також соціально-економічна конкурентоспроможність і фінансова доцільність. За підсумковими результатами СЕО було отримано рекомендації щодо шляхів ефективного та економічно вигідного будівництва аеропорту із збереженням стійкості екосистем.

Чорногорія. Прийнятий у грудні 2005 року закон про СЕО у Чорногорії, яка на сьогодні перебуває в офіційному статусі держави- кандидата на членство в ЄС, передбачає обов'язкову для всіх планів і

програм розробку стратегічної екологічної оцінки у галузях сільського й лісового господарства, рибальства, полювання, енергетики, промисловості, у тому числі гірничодобувної, транспорту, туризму, регіонального розвитку, телекомунікацій, управління відходами, водними ресурсами та прибережною зоною, міському і просторовому плануванні або землекористуванні. Чорногорія підготувала найбільш ґрунтовний та деталізований нормативно-правовий акт, оскільки цей закон виступає одночасно й методикою поетапного проведення процедури. Він також містить принципові вимоги щодо виконавців СЕО, склад експертної групи та строки виконання, які прописано окремою статтею. За вимогами цього закону, до складу експертної групи повинні входити особи, що мають вищу профільну освіту, досвід роботи не менше п’яти років у сфері охорони природи, а також щонайменше дві участі в розробці планів та програм, які вже реалізовані.

Одним із найголовніших елементів вважається транскордонне співробітництво, оскільки у ході реалізації планів та програм можна завдати шкоди довкіллю іншої держави. У зв’язку із цим значну увагу в законі приділено саме запобіганню впливу негативних наслідків на інші держави. Зокрема, передбачається надання всієї інформації як керівним органам, так і громадськості, а також зобов’язання з іншого боку у визначений термін надати відповідь. Важливою визначається стаття про фінансові ресурси для розробки процедури, яка вказує, що її проведення фінансує держава на підставі закону про загальну адміністративну процедуру. З часу прийняття закону в Чорногорії було проведено понад 300 процедур СЕО.

Болгарія. В результаті проведення процедури СЕО в проєкт Національного плану дій в галузі відновлюваних джерел енергії (2011-2020 роки) були включені деякі обмеження і заборона розроблення проєктів використання відновлюваних джерел енергії у деяких областях.

Данія. СЕО проєкту розміщення вітроелектростанцій призвела до виключення одного з майданчиків через імовірність високого рівня шуму, який створив би незручності для жителів околиць.

Угорщина. На основі висновків СЕО місцева влада відхилила весь план розвитку селища Пілішсенткерест з метою запобігання негативного впливу на довкілля, що пов’язане із запланованими будівельними проєктами.

Нідерланди. Процедура СЕО стала причиною внесення поправок до проєкту Національної стратегії розвитку трубопроводів: деякі трубопровідні маршрути були змінені або виключені з міркувань безпеки навколишнього середовища.

Управління водними ресурсами завжди завжди займало провідні ролі для соціально-економічного розвитку Нідерландів, тому що близько 25 % території країни, на якій проживає половина населення країни, знаходиться нижче рівня моря. Урядова програма Нідерландів «Простір для річки» з початку 2010 року працює, щоб захистити близько двох мільйонів жителів басейну річки Рейн від високого рівня води, пов’язаного з наслідками зміни клімату. «Простір для річки» включає систему заходів, які в найближчі десятиліття покликані забезпечити не тільки додатковий простір для вільного перебігу річки Рейн і захист від паводків, але і підвищити якість довкілля в річковому басейні і зміцнити значення річки як екологічного коридору.

Проведення СЕО програми «Простір для річки» допомогло:

– знайти альтернативні ділянки для реалізації близько 30 проєктів;

– порівняти мінуси й основні переваги альтернативних варіантів;

– вибрати кращі альтернативи на основі консультацій з громадськістю і організаціями, інтереси яких порушувалися при реалізації Програми;

– інформувати учасників обговорення та зацікавлених сторін щодо пошуку компромісних рішень.

Румунія. Під час проведення процедури СЕО був змінений генеральний план захисту і відновлення прибережних територій для охорони існуючої території, що входить у мережу «Натура-2000» [3].

Молдова. Проведення СЕО Генерального плану міста Оргіїв допомігло розробникам визначити основні екологічні проблеми, отримати нові дані про довкілля і підготувати карти, які поєднують дані про ведення господарської

діяльності і можливості його розвитку з інформацією про межі цінних природних територій, річкових басейнів і природоохоронних зон, а також про забруднення повітря і води. Ця інформація у значній мірі підвищила екологічність Генерального плану. Процедура СЕО також сприяла оптимізації дорожніх схем, обґрунтуванню впровадження належної системи управління поводження з відходами та визначенню місць, на яких не можна розташовувати об'єкти поводження з відходами. На підставі отрманої інформації зі звіту СЕО адміністрація міста Оргіїв мала змогу звернутися до державних і недержавних джерел фінансування з обґрунтованими запитами про виділення необхідних коштів на покращення доріг і міської системи управління відходами. Виявлення прогалин в отриманих даних у ході СЕО сприяло покращенню методів збору та узагальнення статистичних даних як на місцевому, так і на національному рівнях. У результаті проведення процедури СЕО стали доступні дані про рівні шуму і вплив робіт з видобутку каменю на прилеглі міські території [3].

Польша. У 2007 році місцевими органами управління був розроблений План територіального розвитку Любуського воєводства, яке знаходиться на кордоні з Німеччиною. Цей регіон має особливо цінні природні ландшафти, родовища природних ресурсів (особливо енергетичних), великі площі лісів і сільськогосподарських угідь, вигідні транспортні зв'язки з Німеччиною та іншими воєводствами Польщі. Також по його території протікає річка Одер (європейський екологічний коридор). Польща визнала той факт, що реалізація цього плану матиме значний транскордонний вплив на довкілля і здоров'я населення Німеччини. У результаті проведення процедури транскордонної СЕО, відповідний польський орган отримав 1099 зауважень від німецької громадськості і дві офіційних заяви від державних органів Бранденбурга і Саксонії, які включали думки муніципалітетів та інших зацікавлених органів влади. Пізніше до ухваленого плану було включено коротку інформацію про зауваження і пропозиції з Німеччини і в якій мірі вони були враховані. Після цих дій Німеччина була повністю задоволена

документацією СЕО і не оголошувала жодних додаткових заперечень і зауважень.

Чехія. У рамках проведення процедури СЕО програми дій «Підприємництво та інновації в Чеській Республіці з 2007 року по 2014 роки» була запропонована загальна схема моніторингу впливу на довкілля і здоров'я населення, куди включались 18 конкретних екологічних і медичних критеріїв, які необхідно враховувати при оцінці і виборі окремих проєктів, що будуть фінансуватися в рамках програми. Підсумовуючи це у доповіді СЕО, виданій Міністерством охорони навколишнього середовища, рекомендувалося інтегрувати ці критерії в загальну систему для оцінки та відбору проєктів. Не зважаючи на це, Міністерство промисловості і торгівлі, яке було відповідальне за розробку і реалізацію програми, прийняло тільки ті критерії, які, на його думку, є найбільш актуальними для проєктів, що претендують на фінансування в рамках програми. Всупереч тому, що не всі критерії СЕО були інтегровані в процес планування, СЕО допомогло поліпшити стан довкілля і здоров'я населення, вибравши лише ті проєкти, які відповідали відібраним критеріям СЕО.

Хорватія. Проведення процедури СЕО територіального планування графства Пожега було організовано у 2014 році. Для оцінки впливу на довкілля і здоров'я населення була обрана методологія географічної інформаційної системи. Виконавцями процедури СЕО були визначені критерії, на підставі яких обмежили використання земель, санітарно- захисних зон, заплавних угідь, природних територій, що охороняються, сільськогосподарських угідь, цінних ландшафтів тощо. Ці встановлені критерії використовувались у якості бази для проведення оцінки. У залежності від розташування запланованої діяльності (всередині, зовні або близьких до зон обмеження), були запропоновані заходи щодо пом'якшення наслідків. Після цього організовувалось декілька зустрічей для обговорення підсумків СЕО з розробниками плану і державними органами планування. Суттєва частина запропонованих заходів була включена в остаточний варіант

плану. У даний час конкретні проєкти розробляються лише для зон, на які не поширюються обмеження [3].

Словаччина. Процедура СЕО Енергетичної політики Словаччини, що була прийнята у 2000 році, була розпочата на ранній стадії розроблення цього документа. Міністерство економіки Словаччини розробило план енергетичної політики для коментарів некомерційних організацій, а потім документ для обговорення на засіданнях парламенту. Всього було отримано понад 400 коментарів, які враховувались на стадії затвердження.

Іспанія. У результаті участі громадськості в підготовці Програми сталого розвитку сільських районів Іспанії було надано майже 700 відгуків, а також 1200 пропозицій щодо поліпшення програми. Понад 46 % отриманих пропозицій відносилися до заходів у рамках Програми та СЕО, з них понад 85 % наданих пропозицій були враховані. Ці пропозиції включали гарантоване очищення води, дотримання екологічних вимог щодо природних територій, які особливо охороняються і гарантованої участі громадськості у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Азербайджан. В республіці процедура СЕО була застосована до Національної стратегії на період з 2015 року до 2020 року по використанню альтернативних і відновлюваних джерел енергії. Хоча ця стратегія і дещо узагальнена і визначає тільки основні пріоритети розвитку відновлюваних джерел енергії без подальшого уточнення щодо ймовірного обсягу потенційних проєктів або територій, на яких будуть здійснюватися конкретні проєкти, проте в ході розробки процедури СЕО все ж були виявлені райони, в яких здійснення певних проєктів небажано, оскільки це може негативно вплинути на міграційні процеси птахів або завдати шкоди вразливим акваторіям прибережних вод. Внаслідок цього, подальше планування розвитку відновлюваних джерел енергії і розроблення відповідного проєкту може зосередитися на тих областях, де не має ризику несприятливого впливу на довкілля.

Норвегія. Управління водних ресурсів і енергетики Норвегії задіяло процедуру СЕО для Програми будівництва морських вітроелектростанцій. Метою розроблення СЕО було забезпечення необхідною інформацією уряду країни для визначення, які з 15 попередньо визначених зон слід обрати для прийому заявок на ліцензії для їх експлуатації. Процедура СЕО була зосереджена на всеохоплюючій оцінці впливу планованих об'єктів на довкілля, аналізі інтересів підприємців і громадськості та техніко-економічному обґрунтуванні придатності кожної з обраних 15 зон. В результаті було рекомендовано п'ять зон, у яких могли бути встановлені як прикріплені до дна стаціонарні, так і плаваючі вітрогенератори. Ці зони були обрані завдяки привабливим економічним і технічним умовам та найменшому негативному впливу на довкілля. Крім цього, в цих зонах зводився до мінімуму конфлікт з іншими галузями, такими як, рибне господарство, нафто- та газовидобувна промисловість, туризм.

Приклади планів та програм, щодо яких систематично або одноразово проводиться СЕО в різних країнах:

– Данія: щорічні інвестиційні плани Міністерства транспорту;

– Франція: плани управління лісовим господарством (зокрема на приватних ділянках);

– Угорщина: плани стимулювання інвестицій;

– Польща: програми оновлення міст;

– Чорногорія: програма розвідки та видобутку вуглеводню у відкритому морі.

Пиклади проведення ранскордонних СЕО планів та програм:

– Німеччина: галузевий план для видобутку корисних копалин в Нохтені;

– Фінляндія: територіальний план розвитку для Ханхіківі в зв'язку з плануванням побудови нової АЕС;

– Чехія: актуалізація планування енергетичної концепції в області Ліберец.

Таким чином, досвід реалізації процедури СЕО у різних країнах показує, що вона забезпечує комплексний підхід до виявлення соціально- економічних можливостей і екологічних переваг та створює умови для участі всіх зацікавлених сторін у прийнятті екологічно важливих рішень.

2.2 Реалізація стратегічної екологічної оцінки в Україні

Процедура СЕО є дієвим і перспективним інструментом екологічної політики, за допомогою якого можливо вирішити питання щодо підвищення ефективності планування, а також зниження антропогенного впливу на навколишнє природне середовище.

Ефективне використання природних ресурсів і запобігання забруднення навколишнього природного середовища шляхом екологічної передбачливості й розважливості визнано головним пріоритетом у низці офіційних документів України. Проте, надлишок уваги на соціально- економічній реформі призвів до послаблення екологічної політики та інституцій, дієвості контролю за дотриманням екологічних вимог, сповільнення необхідних змін у законодавстві. Тому, саме ці чинники суттєво вплинули на розвиток екологічної політики як на державному, так і регіональному рівнях [19].

Одним з важливих інструментів забезпечення збалансованості екологічної політики є стратегічна екологічна оцінка, яка ґрунтується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявити і виправляти їх у процесі здійснення. Саме тому процедура СЕО зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище і використанні його результатів для запобігання або пом’якшення екологічних наслідків. Такий підхід набуває популярності та стає особливо актуальним з огляду на поширення уявлень про збалансований розвиток, оскільки він дає змогу враховувати одночасно з економічними й

екологічні фактори вже на стадії проєктування, планування та прийняття рішень про здійснення тієї чи іншої діяльності [20].

В Україні практика проведення СЕО, як відомо, розпочалась до прийняття профільного закону на добровільних засадах за фінансування міжнародних інституцій.

У 2009 році в рамках проєкту Програми розвитку та інтеграції Криму Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРІК ПРООН) було здійснено СЕО Стратегії сталого розвитку Бахчисарайського району до 2017 року [21]. У процесі СЕО був використаний метод експертних оцінок.

У 2013 році у Львівській області було проведено постпроєктну стратегічну екологічну оцінку Проєкту обласної програми поводження з твердими побутовими відходами на період 2012-2020 р.р. У цьому випадку експертів із СЕО не було залучено до процесу розробки цієї програми і вони були ознайомлені з проєктом обласної програми безпосередньо перед ухваленням рішення щодо її затвердження [22].

У період 2013 року по 2014 рік у рамках діяльності Проєктів РЕОП («Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України») і МЕРМ («Місцевий економічний розвиток міст України») було проведено процедуру СЕО для стратегій регіонального розвитку Дніпропетровської та Львівської областей, які реалізовували відповідно Конференційна рада Канади та Федерація канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади [2].

У період з 2010 року по 2014 рік у контексті впровадження екологічної складової до практики територіального планування в Інституті географії вперше в Україні виконано спільний німецько-український проєкт «Ландшафтне планування в Україні» (на прикладі Черкаської області). Пізніше цей проєкт отримав продовження в іншому проєкті, безпосередньо зорієнтованому на розроблення методології інтеграції екологічних вимог та положень у територіальні плани, зокрема і проведення процедури СЕО [23].

У період 2014-2015 р.р. у цьому ж контексті Програма розвитку ООН розробила і реалізувала проєкт ПРООН-ГЕФ «Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України». У 2014 році розпочалося виконання проєкту спільно з німецькими колегами, завдання якого – практичне забезпечення імплементації екологічної складової у практику регіонального планування, в тому числі шляхом практичного застосування в Україні процедури СЕО.

У період 2016-2018 р.р. Проєкт ПРОМІС ініціював проведення попередньої оцінки (скринінгу), що передує проведенню повномасштабної СЕО, стратегій розвитку восьми міст-партнерів Проєкту в чотирьох областях: Запорізькій (для міст Енергодар та Бердянськ), Івано-Франківській (для міст Долина, Коломия, Яремче), Полтавській (для міст Полтава та Миргород) і Вінницькій (для Ладижина).

У 2017 році було проведено СЕО Стратегій розвитку п’яти міст – Запоріжжя, Івано-Франківська, Кременчука (Полтавська область), Горішніх Плавнів (Полтавська область) і Хмільника (Вінницька область). Процедура СЕО для трьох останніх міст була проведена в партнерстві з Представництвом Фонду імені Гайнріха Бьолля в Україні. Загалом до 2020 року Проєкт ПРОМІС підтримав проведення СЕО у 16 містах- партнерах. Досвід, що був отриманий у процесі розробки СЕО стратегій розвитку міст і регіонів у період 2013-2018 р.р., можуть використовувати інші міста [2].

Після вступу в дію ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» процедура почала реалізовуватись при прийнятті документів державного планування усіх рівнів [24].

Нами проаналізовано звіти із СЕО, які було проведено з моменту прийняття закону, а саме за період 2017-2020 р.р. З цією метою були опрацьовані дані офіційного сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (розділ «Звіти»), отримані дані наведені в таблиці 2.1.

Найбільше звітів про стратегічну екологічну оцінку в Україні було розроблено від початку 2020 року – 438 одиниць. У 2019 році було розроблено 168 звітів, а у 2018 році було виконано всього два звіти, що зумовлено тим, що ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» був прийнятий у березні 2018 року, в подальшому після внесення змін у містобудівне законодавство стратегічна екологічна оцінка проводилась і для містобудівної документації.

Таблиця 2.1 – Розподіл кількості звітів про СЕО в Україні за роками

Рік	2018	2019	2020	Разом
Кількість звітів	2	168	438	608

Розподіл проведених процедур стратегічної екологічної оцінки за областями наведений в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Розподіл кількості звітів про СЕО за областями

№	Область	Кількість звітів
1	АР Крим	–
2	Вінницька область, Вінниця	23
3	Волинська область, Луцьк	28
4	Дніпропетровська область, Дніпро	2
5	Донецька область, Донецьк	101
6	Житомирська область, Житомир	5
7	Закарпатська область, Ужгород	4
8	Запорізька область, Запоріжжя	17
9	Івано-Франківська область, Івано-Франківськ	28
10	Київська область, Київ	78
11	Кіровоградська область, Кропивницький	5

Кінець таблиці 2.2

12	Луганська область, Луганськ	6
13	Львівська область, Львів	48
14	Миколаївська область, Миколаїв	19
15	Одеська область, Одеса	48
16	Полтавська область, Полтава	45
17	Рівненська область, Рівне	7
18	Сумська область, Суми	20
19	Тернопільська область, Тернопіль	23
20	Харківська область, Харків	4
21	Херсонська область, Херсон	2
22	Хмельницька область, Хмельницький	48
23	Черкаська область, Черкаси	17
24	Чернігівська область, Чернігів	13
25	Чернівецька область, Чернівці	17

За результатами аналізу до п’ятірки лідерів за кількістю розроблених звітів про стратегічну екологічну оцінку входять Донецька, Київська, Хмельницька, Одеська та Львівська області. На частку цих областей із загальної кількості звітів про стратегічну екологічну оцінку припадає понад 50 % від загальної кількості.

Також було проаналізовано звіти про СЕО за видами ДДП (рисунок 2.1).

Близько 89 % звітів про стратегічну екологічну оцінку за період впровадження процедури припадає на містобудівну документацію (генеральні та детальні плани територій) і лише невелика частина (до 11 %) – на програми розвитку територій, хоча до прийняття ЗУ «Про стартегічну екологічну оцінку» надобровільних засадах стратегічна екологічна оцінка проводилась виключно по програмах розвитку. Це свідчить про активну

роботу у містобудівній сфері, яка нарешті почала здійснюватись з урахуванням екологічних інтересів.

Рисунок 2.1 – Розподіл звітів про стратегічну екологічну оцінку за видом ДДП

У звітах про СЕО, віднесених до програм розвитку, можна виділити дві групи: державні (національні) і регіональні програми розвитку та стратегії (рисунок 2.2).

Рисунок 2.2 – Розподіл національних та регіональних програм розвитку та стратегій

Національні програми розвитку та стратегії в Україні включають 11 документів:

– Проєкт Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період з 2020 по 2025 роки;

– Авіаційна транспортна стратегія України на період до 2030 року;

– Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року;

– Державна цільова економічна програма розвитку атомно-промислового комплексу на період до 2024 року;

– Державна цільова екологічна програма першочергових заходів приведення у безпечний стан об’єктів і майданчика колишнього уранового виробництва виробничого об’єднання «Придніпровський хімічний завод» на період з 2019 по 2023 роки;

– Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року;

– - Національний план управління відходами до 2030 року;

– Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021 – 2027 роки;

– Плани управління ризиками затоплення для окремих територій у межах районів річкових басейнів, що мають високий ризик затоплення, на 2023-2028 роки, а саме басейнів таких річок: Південного Бугу, Вісли, Дніпра, Дністра, Дону, Дунаю, річок Криму, річок Причорномор’я та річок Приазов’я.

Для інших програм та програмних документів стратегічна екологічна оцінка не проводилась або ж відсутня інформація про це на офіційних сайтах державних відомств.

Таким чином, власний досвід реалізації процедури СЕО в Україні почав формуватися у рамках міжнародних проєктів з 2009 року. З прийняттям профільного закону у 2018 році процедура СЕО набула значного поширення.

2.3 Особливості впровадження стратегічної екологічної оцінки у Хмельницькій області

При аналізі процедури СЕО документів державного планування Хмельницької області були опрацьовані дані офіційного сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України та офіційного сайту Хмельницької обласної державної адміністрації, а саме відповідно розділи «Звіти» та «Стратегічна екологічна оцінка».

Процедура СЕО почала запроваджуватись в області з 2019 року. До листопада 2020 року у Хмельницькій області було розроблено 48 звітів про стратегічну екологічну оцінку (рисунок 2.3). Цей показник є третім по Україні і свідчить про активне впровадження СЕО при розробці і затвердженні документів державного планування та розширення досвіду в галузі проведення СЕО.

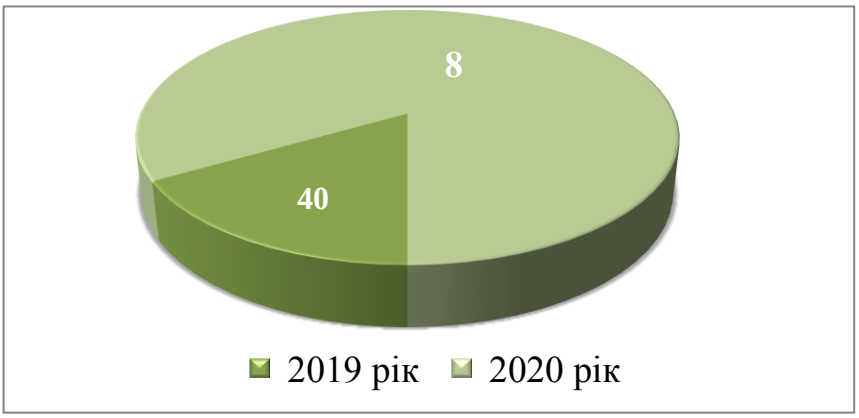

Рисунок 2.3 – Розподіл кількості звітів про СЕО у Хмельницькій області за роками

У 2019 році була проведена процедура СЕО щодо ДДП «Генеральний план та План зонування території села Чаньків Дунаєвецького району Хмельницької області». Ця містобудівна документація була розроблена у розвиток рішень Генеральної схеми планування території України з врахуванням проєктних пропозицій містобудівної документації

регіонального рівня – Схема планування території Хмельницької області (затверджена рішенням Хмельницької обласної ради від 22.12.2015 року №9-2/201542).

У цьому ж році було проведено СЕО Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період з 2021 року по 2027 роки.

Зауважимо, що більшість звітів проведена у 2020 році, а саме 40, що у 5 разів більше, ніж у 2019 році. За першу половину поточного року проведено розробку такої ж кількості звітів, як за весь 2019 рік, що свідчить про позитивну тенденцію збільшення кількості проведених розробок звітів про стратегічну екологічну оцінку у Хмельницькій області.

Розподіл звітів про стратегічну екологічну оцінку за видами в Хмельницькій області подібний до тенденції по країні – серед усіх документів більшість становить містобудівна документація (близько 79 %), а регіональні програми розвитку складають невелику частку (до 21 %) від загальної кількості (рисунок 2.4).

Рисунок 2.4 – Розподіл кількості звітів про СЕО у Хмельницькій області за видами ДДП

Таким чином, в цілому Хмельницька область є одним з лідерів по впровадженню процедури стратегічної екологічної оцінки при розробці документів державного планування. Більшість звітів про стратегічну екологічну оцінку відносяться до містобудівної документації.

2.4 Напрямки оптимізації процедури СЕО

Досвід проведення процедури стратегічної оцінки з моменту прийняття ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» свідчить про те, що на сьогодні процедура та інструменти, а також інституційні механізми не повністю забезпечують реалізацію мети СЕО на національному рівні [25].

Слід відмітити, що зазначені в ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» вимоги СЕО сьогодні через низьку екологічну культуру та безвідповідальність багатьох виконавців не є абсолютною гарантією для встановлення практики СЕО і не обов'язково гарантують, що СЕО буде ефективно застосована [26].

У зв'язку з цим, є необхідність оптимізувати процедуру СЕО, а саме:

– провести зміни в законодавчій базі з приводу визначення відповідальності за відсутність СЕО при затвердженні ДДП або порушення процедури проведення СЕО;

– удосконалити методичний інструментарій, а саме розробити чіткі рекомендації (методики) щодо оцінки та прогнозування наслідіків при прийнятті ДДП;

– залучення експертів із СЕО на стадії розробки ДДП для прийняття ефективних управлінських рішень [27].

3 СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ПРОЕКТУ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ «ПЛАН ДІЙ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НА 2021-2025 РОКИ»

СЕО Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки проводилась у відповідності до ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» [17] за такими пунктами:

1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв’язок з іншими документами державного планування

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки встановлює довгострокові завдання економічного, соціального, культурного розвитку міста, досягнення високого рівня задоволення мешканців умовами проживання у місті, комфорту, безпеки та соціального захисту в умовах екологічно чистого середовища [28].

Мета Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста полягає у формуванні комплексної системи заходів, які забезпечать досягнення Бачення міста Хмельницького у 2025 році, як міста комфортного для проживання, екологічно чистого, з сучасною архітектурою, культурою, енергоефективною інфраструктурою, сприятливого для легкого ведення бізнесу, динамічного розвитку економіки та новітніх технологій.

План дій на 2021-2025 роки було сформовано з метою забезпечення неухильного виконання відповідальними виконавцями визначених стратегічних та оперативних цілей розвитку міста за сферами розвитку, визначеними Стратегією розвитку міста [29].

Місто Хмельницький прагне посісти провідне місце серед міст України щодо добробуту мешканців, комфортності проживання та розвитку економіки завдяки:

– розвитку промислового комплексу, який має бути конкурентоспроможним та позиціонуватиме місто як економічний центр Хмельницької області;

– активному залученню інвестицій в економіку та інфраструктуру міста;

– сприянню впровадженню інновацій;

– створенню сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу;

– впровадженню ефективних інструментів місцевого економічного розвитку, які базуються на ефективній співпраці та партнерстві влади, громади та бізнесу;

– активному залученню до управління містом молоді та розвитку духовного і творчого потенціалу населення;

– розвитку трудових ресурсів;

– розвитку інфраструктури міста на основі впровадження проєктів енергоефективності та енергозбереження;

– поліпшенню стану навколишнього природного середовища [30].

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста фокусує зусилля влади, бізнесу та місцевої громади на розбудові перспективних точок економічного зростання, бачення яких ґрунтується на розумінні сучасних глобальних трендів розвитку та реалістичній оцінці власного потенціалу міста.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста задає пріоритетні напрямки розвитку міста, такі як: екологічна та енергетична безпека, створення робочих місць та інноваційний розвиток економіки, соціальна захищеність, високий рівень освіти та медицини, зручна та безпечна інфраструктура, сучасна культура та розвиток спорту, ефективне управління містом та налагодження партнерських відносин між владою, громадськістю та бізнесом.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста передбачає 3 стратегічні сфери розвитку міста Хмельницького:

А. Місто-підприємець.

В. Комфортне та безпечне місто.

С. Відповідальне місто [28].

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста встановлює конкретні пакети першочергових дій та закладає основи для розробки цільових програм, щорічних програм економічного і соціального розвитку, інвестиційних проєктів, спрямованих на покращення усіх важливих сфер життєдіяльності міста, а також вирішення питань місцевого значення, що знаходяться у фокусі уваги громади.

Реалізацію Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста передбачено у два етапи: 2017-2020 та 2021-2025 роки.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки є базою для середньострокового бюджетного планування місцевою владою.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки розроблено відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» із урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30.09.2019 року №722/2019, Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 року №932.

Стратегічні цілі, визначені у Стратегії розвитку міста Хмельницького до 2025 року, буде реалізовано через систему операційних цілей.

Сфера розвитку А. Місто-підприємець.

Стратегічна ціль А.1. Розвиток діалогу та довіри між бізнесом і владою.
Операційні цілі:

А.1.1. Налагодження координації дій між містом та областю у стимулюванні `економічного зростання.

А.1.2. Стимулювання реалізації проектів, заснованих на партнерстві бізнесу і влади.

А.1.3. Налагодження механізмів зворотного зв'язку у діалозі бізнесу та влади.

Стратегічна ціль А.2. Легкість ведення бізнесу. Операційні цілі:

А.2.1. Дебюрократизація дозвільної системи та наближення її до міжнародних критеріїв Світового Банку «DoingBusiness».

А.2.2. Створення інноваційної системи підтримки бізнесу.

А.2.3. Впровадження програми підтримки підприємців-початківців.

Стратегічна ціль А.3. Формування простору інвестиційного партнерства. Операційні цілі:

А.3.1. Створення сприятливого інвестиційного клімату та сучасної інфраструктури підтримки та супроводження інвесторів.

А.3.2. Розвиток системи муніципального маркетингу та брендингу.

Стратегічна ціль А.4. Розбудова точок економічного зростання. Операційні цілі:

А.4.1. Формування екосистеми інновацій у промисловості.

А.4.2. Формування екосистеми IT-сектору та креативних галузей економіки.

А.4.3. Формування екосистеми сфери послуг, включаючи логістику та торгівлю.

А.4.4. Формування екосистеми легкої та агропереробної промисловості.

Стратегічна ціль А.5. Розвиток експортного потенціалу. Операційні цілі:

А.5.1. Створення інфраструктури підтримки місцевого експорту.

А.5.2. Підтримка виходу місцевих підприємств на зовнішні ринки (у тому числі на основі розвитку системи муніципального маркетингу та брендингу) [28].

Сфера розвитку В. Комфортне та безпечне місто.

Стратегічна ціль В.1. Розумне управління містом. Операційні цілі:

В.1.1. Запровадження електронного урядування в місті.

В.1.2. Налагодження комунікації з мешканцями міста «Єдиний комунікаційний канал».

Стратегічна ціль В.2. Розумні містобудування та інфраструктура. Операційні цілі:

В.2.1. Створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову міста.

В.2.2. Розвиток інфраструктури та інженерних комунікацій відповідно до сучасних європейських норм енергоефективного будівництва.

Стратегічна ціль В.3. Створення зручної та сучасної транспортної інфраструктури. Операційні цілі:

В.3.1. Удосконалення дорожньо-транспортної інфраструктури.

В.3.2. Покращення якості та доступності транспортних послуг.

В.3.3. Впровадження SMART-рішень в управлінні міською транспортною системою.

Стратегічна ціль В.4. Місто якісних та доступних послуг. Операційні цілі:

В.4.1. Покращення якості та доступності сучасних медичних послуг, впровадження SMART-рішень в сфері надання медичних послуг.

В.4.2. Інноваційний розвиток системи освіти та науки.

В.4.3. Удосконалення системи управління житловим фондом.

Стратегічна ціль В.5. Молодіжне місто сучасної культури, мистецтва та спорту. Операційні цілі:

В.5.1. Створення нових майданчиків у культурно-мистецькому просторі міста.

В.5.2. Розвиток різних напрямів сучасного мистецтва та їх промоція.

В.5.3. Розвиток сучасної спортивної інфраструктури та залучення молоді до регулярних занять фізичною культурою і спортом.

Сфера розвитку С. Відповідальне місто.

Стратегічна ціль С.1. Місто енергетичної ефективності та незалежності. Операційні цілі:

С.1.1. Реалізація Плану дій сталого енергетичного розвитку міста на 2016-2025 роки.

С.1.2. Стимулювання впровадження сучасних енергозберігаючих технологій та SMART-рішень.

С.1.3. Форсування використання відновлюваних та альтернативних джерел енергії.

Стратегічна ціль С.2. Екологічно чисте місто. Операційні цілі:

С.2.1. Забезпечення чистоти водойм, повітря та території міста.

С.2.2. Озеленення міста.

С.2.3. Формування свідомого ставлення мешканців до стану довкілля.

Стратегічна ціль С.3. Місто соціальної відповідальності та соціальних інновацій. Операційні цілі:

С.3.1. Підвищення рівня надання соціальних послуг і соціального захисту населення,

надання соціальних послуг за принципом “Єдиного вікна”.

С.3.2. Підтримка розвитку соціального підприємництва.

С.3.3. Розвиток освітніх інституцій, що впроваджують програми інклюзивної освіти [28].

Виконавчими органами міської ради та комунальними підприємствами міста, враховуючи результати реалізації проєктів, які виконуються у рамках реалізації Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2017-2020 роки, розроблено 75 проєктів, у яких зазначено цілі, стислий опис проблем, на вирішення яких вони спрямовані, очікувані результати від їх реалізації, економічна ефективність, соціальний та екологічний вплив, терміни реалізації, джерела фінансування, ключові учасники реалізації проектів [31].

Запропоновані проєкти та заходи були проаналізовані та обговорені на засіданнях робочої групи, створеної розпорядженням міського голови від

16.06.2020 року №139-р, до складу якої увійшли на паритетних засадах науковці, представники влади, бізнесу та громадських організацій.

На основі пропозицій та проєктних ідей було сформовано технічні завдання, які розподілено за трьома стратегічними сферами розвитку, та сформовано Каталог проєктів.

Проєкти грунтуються на ощадливому ставленні до навколишнього природного середовища та мінімізації шкоди довкіллю [32].

Під час формування проєкту Плану дій на 2021-2025 роки вивчались можливі джерела фінансування та реальність залучення для його виконання необхідних ресурсів. Впровадження проєктів передбачається за рахунок коштів міського та державного бюджетів, власних коштів підприємств, коштів інвесторів, міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій; інших джерел, не заборонених законодавством.

Зв’язок Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста з іншими документами державного планування: План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки узгоджується з Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Стратегією розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки, Планом заходів з реалізації Стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2023 роки. План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки розроблений на середньостроковий період і є плановим документом реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького до 2025 року [28].

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров’я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).

Місто Хмельницький знаходиться у межах Подільської височини, в центральній частині Хмельницької області, на річці Південний Буг при впадінні в неї правої притоки річки Плоскої [33] Південний Буг є головною річкою міста Хмельницького.

Згідно удосконаленої схеми фізико-географічного районування України ця територія належить Східно-Європейській рівнині, зоні широколистяних лісів, Західно-Українського краю, Західно-Подільської височинної області, Красилівсько-Ярмолинецького фізико-географічного району [34].

Місто Хмельницький належить до категорії великих міст, чисельність населення станом на 01.01.2019 року складає 271263 осіб, щільність населення – 2917 осіб/км^2 [35].

Атмосферне повітря. Спостереження за станом атмосферного повітря проводяться: Хмельницьким обласним центром з гідрометеорології на двох стаціонарних постах у м. Хмельницькому за 10 інгредієнтами (аміак, діоксид азоту, діоксид сірки, оксид азоту, оксид вуглецю, пил, розчинні сульфати, фенол, формальдегід, хлористий водень) [36].

Протягом 2019 року в м. Хмельницькому:

– по діоксиду азоту перевищення фіксувались щомісячно, середньомісячне значення становило 1,4 ГДК;

– по формальдегіду перевищення спостерігалося чотири місяці протягом вересня-грудня, середньомісячне значення склало 2,2 ГДК;

– по фенолу перевищення було зафіксоване тільки в грудні, становило 1,1 ГДК.

За іншими забруднюючим речовинам, за якими велись спостереження, перевищень гранично допустимих концентрацій не зафіксовано. За результатами цих досліджень спостерігалася сезонність у концентраціях забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста Хмельницького.

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря населених пунктів були автотранспорт, кількість якого щороку збільшується, котельні окремих підприємств, підприємства, які у виробництві використовують полімери, а також спалювання сміття та опалого листя [37].

Таблиця 3.1 – Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста Хмельницького [37]

Назва забруднюючої речовини	Середньо-річний вміст, мг/м^3	Середньодо-бові ГДК, мг/м^3	Максимально разові ГДК, мг/м^3	Максимальний вміст мг/м^3
Пил	0,0714	0,15	0,5	0,3030
Діоксид сірки	0,0272	0,05	0,5	0,1109
Розчинні сульфати	0,0067	-	-	0,069
Оксид вуглецю	2,2826	3,0	5,0	8,1900
Діоксид азоту	0,0556	0,04	0,2	0,2797
Оксид азоту	0,0279	0,06	0,4	0,0898
Фенол	0,0019	0,003	0,01	0,0095
Хлороводень	0,0347	0,2	0,2	0,1874
Аміак	0,0067	0,04	0,2	0,0231
Формальдегід	0,0039	0,003	0,035	0,0296

Таблиця 3.2 – Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міста Хмельницького [37]

Забруднююча речовина	ГДК	Середня концентрація	Максимальна з разових концентрацій
Пил	0,5	0,64	0,61
Діоксид сірки	0,5	0,65	0,22
Оксид вуглецю	5,0	1,9	1,64
Діоксид азоту	0,2	1,71	1,4
Оксид азоту	0,4	0,56	0,22
Формальдегід	1,3	2,8	0,85

Якість атмосферного повітря великою мірою визначається вмістом в ньому забруднюючих речовин, що потрапляють в атмосферу разом з викидами з різних наземних джерел, включаючи промислові підприємства [38]. Знизити промислові викиди можливо за рахунок впровадження відповідних технологій виробництва або на основі застосування технічних засобів чи технологій боротьби з викидами [39].

Таблиця 3.3 – Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА

№ п/п	ІЗА	Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря
1	4,27	Діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю, фенол
2	4,81	Діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю, фенол, діоксид сірки
3	5,29	Діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю, фенол, діоксид сірки, пил
4	5,75	Діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю, фенол, діоксид сірки, пил, оксид азоту
5	5,95	Діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю, фенол, діоксид сірки, пил, оксид азоту, аміак
Всього	6,05	Діоксид азоту, формальдегід, оксид вуглецю, фенол, діоксид сірки, пил, оксид азоту, аміак, хлорид водню

Ґрунти. Природний ґрунтовий покрив міста Хмельницького формувався та розвивався тривалий час внаслідок взаємодії материнських порід, рослинного покриву, рельєфу та клімату. Основні ґрунтотвірні процеси відбувалися на карбонатних лесових відкладах [40].

Основними чинниками впливу антропогенної діяльності на земельні ресурси є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт. Найбільшу загрозу становили явища, що спостерігаються в ґрунтовому покриві, де внаслідок ерозії, забруднення хімічними речовинами і промисловими викидами, неправильної агротехніки деградовано й виведено з використання великі площі продуктивних земель [41].

Що стосується забруднення ґрунтів хімічними сполуками, то спеціальні спостереження за станом у зоні впливу транспортних магістралей, підприємств та інших об’єктів міста Хмельницького показали, що у всіх пробах із 42 постів вміст солей важких металів підвищений. Концентрації Плюмбуму у районах вулиць Трудової, Пілотської, Чорновола, Кам’янецької, Купріна складали від 1,8 ГДК до 4,0 ГДК, солей Купруму від 1,1 ГДК до 3,6 ГДК у пробах заводів “Катіон” і міського сміттєзвалища. У зоні останнього ще й значне нітратне забруднення ґрунтів – до 3,9 ГДК [42].

Дослідження землекористування становлять базу для оптимізації всієї системи природокористування, оскільки частка земельних ресурсів тут суттєво перевищує усі інші ресурси разом узяті й відповідно визначає господарську спеціалізацію регіону. Аналіз екологічних проблем у землекористуванні, особливостей їх територіального прояву й оцінка дестабілізуючого впливу обумовлює розробку практичних заходів з їх розв'язання в конкретному регіоні [43].

Сучасні відносини у земельній сфері і приватне землекористування, сформовані в ході земельної реформи, зумовлюють необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань, удосконалення їх упорядкування та посилення охорони земельних ресурсів, зокрема, ґрунтового покриву [44].

Водні ресурси. Поверхневі води басейну річки Південний Буг характеризуються підвищеним вмістом розчинених органічних речовин, марганцю, заліза загального, нітритів, міді, азоту амонійного, хрому (VI) та фенолів [45].

Показник $БСК_5$ перевищував ГДК для водойм рибогосподарського призначення у 2,3 рази (найвище значення зафіксовано у серпні на позначці 6,9 ГДКрг, 1 км нижче м. Хмельницький).

Вміст азоту амонійного в р. Південний Буг перевищував допустимі рівні рибогосподарських нормативів у 8,5 рази (найбільше значення цього показника було зафіксовано у вересні і становило 26,9 ГДКрг).

Вміст фенолів перевищував ГДК для водойм рибогосподарського призначення у 3,4 рази, заліза загального у 1,8 рази [46].

Середньорічні значення концентрації нітритів у водах Південного Бугу перевищували ГДК для водойм рибогосподарського призначення у 7,1 рази.

Середнє значення міді перевищувало ГДК для водойм рибогосподарського призначення у 9,2 рази [47].

Середнє значення хрому (VI) перевищувало ГДК для водойм рибогосподарського призначення у 4,3 рази (максимальне значення – 6,3 ГДКрг, спостерігалося в вересні у воді р. Південний Буг, нижче міста Хмельницький) [48].

Відходи. Проблема поводження з відходами вважається однією з ключових екологічних проблем і усе більш вагомою в ресурсному аспекті.

Частково, задля зменшення негативного впливу небезпечних відходів на навколишнє природне середовище, проблема вирішується шляхом їх передачі на переробку спеціалізованим підприємствам або повторного використання у виробництві.

Найбільшим утворювачем у місті Хмельницькому шламів гальванічних у 2019 році було державне підприємство «Новатор», яким утворено 3001 т шламів гальванічних (у тому числі 8 т відходів у 2019 році), які зберігаються на паспортизованому місці видалення відходів у шламонакопичувачі.

Крім цього, на території Хмельницького району (Чорноострівська селищна громада, с. Осташки) наявна установка зі спалювання (інсинератор «Мюллер СР-30 М») від надання послуг з охорони здоров'я людей, власником якої є Хмельницьке некомерційне підприємство «Хмельницький обласний протитуберкульозний диспансер» Хмельницької обласної ради. Виробнича потужність типового інсинератора «Мюллер СР-30 М» – 30 кг за годину, режим роботи 8-12 год/день. За 2019 рік було утилізовано 7,31 т медичних відходів.

З ціллю формування екологічної свідомості та культури, запобігання забрудненню довкілля проводиться безкоштовний збір від населення небезпечних відходів. На теперішній час такі види відходів, як: батарейки, люмінесцентні та енергозберігаючі лампи, термометри, залишки медикаментів, які втратили термін придатності, відпрацьоване електричне та електронне обладнання, тара з побутової хімії, тара із залишків фарб, лаків, клеїв та розчинників збираються окремо Хмельницьким комунальним підприємством «Спецкомунтранс» пересувним мобільним пунктом (Екобус)

та передаються спеціалізованим підприємствам, що отримали ліцензію на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами.

У 2019 році міським Екобусом було прийнято батарейок – 1951 кг, ламп люмінесцентних – 17763 штук, ламп енергозберігаючих – 4875 штук, термометрів – 1334 штук, медикаментів – 429,5 кг, відпрацьованого електричного та електронного обладнання – 126,5 кг, тари (фарба, клеї, розчинники) – 397 кг.

Актуальною проблемою продовжує залишатися поводження з твердими побутовими відходами, обсяги накопичення яких щорічно зростають.

На теперішній час існують проблеми подальшого запровадження роздільного збирання корисних компонентів відходів, що пов’язано насамперед, з відсутністю реального стимулюючого ринку збуту цих компонентів, зацікавленості у цій проблемі, крім цього вторинне використання, переробка та знешкодження твердих побутових відходів потребують вкладення значних коштів.

З початку 2018 року працює установка з дегазації полігону твердих побутових відходів міста Хмельницького, яка постачає у мережу електроенергію за «зеленим тарифом» та забезпечує дегазацію полігону. Завдяки видобутку газу з тіла полігону побутових відходів мінімізуються ризики виникнення пожеж на полігоні.

Біорізноманіття. Біорізноманіття міста Хмельницького є одним з його найбільших багатств, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини [49].

Рослинність міста представлена штучними насадженнями. Деревна рослинність представлена нерівномірно та фрагментарно. Деревно-чагарникові насадження створено переважно хаотично у вигляді масивів, груп, солітерів, алейних, рядових посадок та живоплотів. Вік насаджень складає 40-70 років, трапляються дерева-довгожителі.

Найбільша кількість видів належить до родин *Rosaceae*, *Salicaceae* та *Aceraceae*, це обумовлюється тим, що асортимент для озеленення міст лісостепової зони України вже традиційно сформувався і включає види цих родин.

Лучна рослинність на проектованій території представлена злаковими та бобовими. Злакова рослинність представлена такими видами: тимофіївка лучна (*Phleum pratense* L.), костриця лучна (*Festuca pratensis* Huds.) та стоколос безостий (*Bromus inermis*). З бобових зустрічаються конюшини лучна (*Trifolium pratense* L.) та повзуча (*Tr. repens* L.).

Ближче до доріг зростають подорожник великий (*Plantago major* L.), м'яточник чорний (*Ballota nigra* L.) та полин звичайний (*Artemisia vulgaris* L.). Через велику кількість багатоповерхових будинків, близькість приватних садиб, засмічення території, рекреаційного навантаження, у всіх ценозах проектованої території поширені рудеральні та сегетальні рослини: кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Web et Wigg.), осот польовий (*Sonchus arvensis* L.).

Зустрічаються дрібні ссавці: миша польова *(Apodemus agrarius* Pallas*)*, миша жовтогорла *(Sylvaemus tauricus* Pallas*)*, миша лісова *(Sylvaemus sylvaticus* L.*)* та їжак білочеревий (*Erinaceus roumanicus* Barrett-Hamilton). Досить часто на вулицях, біля зупинок громадського транспорту, будинків, підвальних приміщень, цокольних поверхів будівель трапляються свійські безпритульні тварини, зокрема собаки, коти, також поширені щури.

Орнітофауна проектованої території представлена такими видами: ворона сіра (*Phylloscopus sibilatrix*), грак (*Corvus frugilegus*), горобець хатній (*Passer domesticus*), дрізд співочий (*Turdus philomelos*), ластівка міська (*Delichon urbica*), синиця велика (*Parus major*).

Збереження біорізноманіття і його невиснажливе використання розглядається як один із пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони природи, невід'ємна складова збалансованого економічного і соціального розвитку регіону.

Зменшення біологічного різноманіття є у значній мірі результатом діяльності людини. Основний вплив та загрозу для біологічного різноманіття становлять незаконні забудови та вирубування лісів, браконьєрство, розорювання місць поширення видів, здійснення господарської діяльності на території прибережних захисних смуг, кліматичні зміни, забруднення довкілля.

Головною загрозою для біологічного та ландшафтного біорізноманіття є антропогенна діяльність.

Найбільшим на сьогодні є скорочення ареалів існування. До цього скорочення призводить знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), у глобальній зміні клімату, екологічно незбалансованій експлуатації, поширенні чужорідних видів, розповсюдженні хвороб та шкідників.

Унаслідок нераціонального використання природного біорізноманіття продовжує відбуватися процес втрати його біологічної стійкості і витіснення цінних видів флори та фауни.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров’я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).

За нашою оцінкою, території, які ймовірно зможуть зазнати впливу знаходяться навколо міста Хмельницького, а тому ми розглянемо характеристику стану довкілля Хмельницької області.

Атмосферне повітря. Протягом 2019 року в атмосферу було викинуто 20,3 тис. т забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення, що на 1,75 тис. т менше, ніж за 2018 рік. У перерахунку на 1 км² території області припадає майже 1,0 т викинутих в атмосферу забруднюючих речовин, а на одну особу 16,2 кілограми. Проаналізувавши показники забруднення повітряного басейну, що включає обсяг викидів шкідливих

речовин стаціонарних джерел забруднення потрібно відмітити зменшення загальної кількості викидів в атмосферне повітря в 2019 році у порівнянні з минулим роком, що склало 92 %.

До головних антропогенних джерел забруднення атмосфери належать: теплове та енергетичне устаткування; промислові підприємства, сільське господарство, всі види транспорту. Однією з головних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Сильно впливає на забруднення атмосфери відсутність установок по вловлюванню газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших.

Розмір показника валового регіонального продукту за 2019 рік не визначений, оскільки відповідно до Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження «Регіональні рахунки», затверджених наказом Державної служби статистики України 13 липня 2020 року, остаточні річні дані щодо ВРП оприлюднюються через 15 місяців після завершення звітного періоду.

Скорочення обсягів викидів у атмосферне повітря відбулось у містах: Кам'янець-Подільський (менше на 0,084 тис. т), Нетішин (менше на 0,039 тис. т), Славута (менше на 0,032 тис. т), Шепетівка (менше на 0,046 тис. т) та районах області: Полонському (менше на 1,576 тис. т), Кам'янець-Подільському (менше на 0,701 тис. т), Красилівському (менше на 0,179 тис. т), Шепетівському (менше на 0,059 тис. т), Новоушицькому (менше на 0,065 тис. т). Збільшення обсягів викидів у атмосферне повітря відбулось у: м. Старокостянтинів (більше на 0,179 тис. т), а також у Теофіпольському (більше на 0,438 тис. т), Волочиському (більше на 0,183 тис. т), Чемеровецькому (більше на 0,095 тис. т), Дунаєвецькому (більше на 0,073 тис. т) та ряді інших районів.

Ґрунти. Земельний фонд Хмельницької області на 1 січня 2016 року становив 2062,9 тис. га, з них 1566,2 тис. га або 75,9 % займають

сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

У структурі сільськогосподарських угідь частка ріллі становить 60,7 %, сіножаті та пасовища – 13,1 %, багаторічні насадження – 2,0 % та перелоги – 0,1 %.

Площа, зайнята лісовими та дерево-чагарниковими насадженнями становить 287,6 тис. га, у тому числі полезахисних лісосмуг – 4,3 тис. гектарів. Загальна лісистість області із урахуванням усіх захисних лісових насаджень становить 13,9 % [42].

Територія суходолу становить 2020,6 тис. га або 97,9 % від загальної площі області. Під водними об’єктами знаходиться 42,3 тис. га (2,1 %), у тому числі водосховищами, ставками та іншими штучними водоймами 32,5 тис. га, болотами – 20,2 тис. га (1,0 %).

Під забудованими землями знаходиться 85,1 тис. га (4,1 %), іншими землями – 79,7 тис. га (3,9 %).

У користуванні сільськогосподарських підприємств знаходиться 756,6 тис. га або 36,7 % від загальної площі області.

Із розподілу земель у розрізі землекористувачів та власників землі очевидно, що найбільша питома вага земель знаходиться у власності й користуванні громадян – 766,0 тис. га (37,1 %) у тому числі, наданих для:

– ведення селянського (фермерського) господарства – 147,8 тис. га;

– товарного сільськогосподарського виробництва – 276,9 тис. га;

– особистого підсобного господарства, будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель – 242,0 тис. гектарів.

Заклади, установи, організації, підприємства промисловості, зв’язку, оборони, транспорту, лісогосподарські та водогосподарські підприємства займають 320,5 тис. гектарів [44].

Землі державної власності, що не були надані у власність і користування, займають 219,8 тис. гектарів.

Станом на 1 січня 2016 року у державній власності знаходиться 792,6 тис. га або 38,43 %, комунальній – 0,5 тис. га (0,02 %) та у приватній – 1269,6 тис. га (61,55 %).

Ґрунтовий покрив Хмельницької області є досить різноманітним. Навіть у межах землекористувань окремих сільськогосподарських підприємств зустрічаються ділянки з різноманітними ґрунтами, які різняться між собою за агровиробничими властивостями і природною родючістю.

У залежності від родючості ґрунтів та агрокліматичних умов територія області поділена на сім земельно-оціночних (агроґрунтових) районів. Найбільш поширеними та родючими ґрунтами в області є чорноземи типові на різних ґрунтоутворюючих та підстилаючих породах, різного ступеня еродованості. Вони займають 496,6 тис. га, або 31,6 % обслідуваних земель. Чорноземи опідзолені і темно-сірі опідзолені ґрунти у межах області займають 514,4 тис. га, що становить 32,8 %, ясно-сірі та сірі опідзолені ґрунти займають 274,7 тис. га або 17,5 % [43].

У власності та користуванні юридичних і фізичних осіб нараховується 117,2 тис. га осушених сільськогосподарських угідь.

Задля покращення меліоративного стану цих земель необхідно провести реконструкцію осушувальної мережі на площі 12,4 тис. гектарів.

Водні ресурси. Водні ресурси Хмельницької області складаються із поверхневого стоку (в середньому 2,1 млрд $м^3$/рік) і запасів підземних вод (прогнозні – 720 тис. $м^3$/рік, затверджені – 170,6 млн $м^3$/рік). Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком на одного жителя області становить 1,6 тис. $м^3$ при середній по державі 1,1 тис. $м^3$, проте води нерівномірно розподіляються як по території, так і по сезонам року, але в основному всі галузі забезпечені необхідною кількістю води, хоча якість не завжди відповідає вимогам [45].

Поверхневі водні ресурси області середнього по водності року (Р=50 %) становлять 9,202 млрд $м^3$. У маловодний рік (Р=95 %) їх кількість зменшується до 4,953 млрд $м^3$. Модуль річкового поверхневого стоку

змінюється по території області від 4,5 л/с до 1,8 л/с з 1 км^2. Частина стоку формується поза межами області та надходить транзитом до Хмельницької області.

Річкова сітка Хмельницької області представлена річками басейнів Дністра (займає 7,74 тис. км^2 або 37,6 % території області), Південного Бугу (4,61 тис. км^2 або 22,4 %) і Дніпра (8,27 тис. км^2 або 40 % території області) [47].

У області нараховується 3733 річки, що мають загальну протяжність – 12880 км, з них довжиною більше 10 км – 211 річок, загальною протяжністю 4872 кілометрів. Річки центральної та північної частин області (басейн Дніпра та Південного Бугу), які течуть в північному та східному напрямках мають неглибокі, широкі долини, заболочені заплави, малі повздовжні похили русел і як наслідок невеликі швидкості течій (від 0,1 м/с до 0,2 м/с). Ліві притоки Дністра (Збруч, Жванчик, Смотрич, Тернава, Ушиця, Калюс та інші) течуть на південь, причому майже паралельно одна до одної.

У своєму руслі ходом течії вони виробили глибокі, місцями каньйоноподібні долини. Середня швидкість їх течії у майже 4 рази перевищує швидкості інших річок області. На окремих територіях річки набувають характеру гірських річок.

Озер у області дуже мало і вони невеликі за розмірами та розташовані в основному в лісових масивах на землях державного лісового фонду. На півночі області у басейні річки Горинь знаходяться найбільші озера Святе та Теребіжі, площа водного дзеркала яких відповідно 4,2 га і 2,6 га.

Блакитною перлиною подільського краю називають озеро Святе, яке славиться своєю мальовничістю та чистою, прозорою водою. Середня глибина озера близько 4 м, найбільша біля 9 м, у центрі озера розташований острів, а навколо озера ліс.

Згідно із матеріалами інвентаризації штучних водойм і даних землевпорядних служб на території Хмельницької області налічується 2959 штучних водних об’єктів. З цих ою’єктів 1237 водойм (ставків) перебувають

в користуванні через оренду земельних ділянок водного фонду під ними, в тому числі передано в користування на умовах оренди 81 водний об'єкт відповідно до вимог ст. 51 Водного кодексу України, Закону України «Про аквакультуру».

У області нараховується 42 водосховища. Більшість водосховищ мають об'єм менше 10 млн $м^3$ і лише два з них Щедрівське і водойма-охолоджувач ХАЕС мають відповідно повний об'єм 30 млн $м^3$ і 120 млн $м^3$. Деякі водосховища мають об'єм трохи більше 1 млн $м^3$. Під час експлуатації водосховищ частина об'єму замулилась, верхів'я їх позаростало водною рослинністю і тому площі водного дзеркала і об'єми зменшилися [46].

Більшість водойм регулюються сезонно, за винятком водосховища ХАЕС, яке є водосховищем багаторічного регулювання та водосховищ малих гідроелектростанцій, які здійснюють добове регулювання стоку.

Об'єм води, що регулюється водоймами (без водосховища ХАЕС) складає біля 14 % від середнього річного стоку річок області. Ставки і водосховища сезонного регулювання, що існують на території області, значно не впливають на хід внутрішньорічного розподілу стоку, так як більша частина їх не спрацьовується в літньо-осінній період і лише деякі із них спустошуються на зиму.

Велика частина зарегульованого стоку (близько 81 %) акумулюється у водосховищах і ставках площею більше 10 га і лише 19 % – в ставках площею менше 10 га.

Відходи. Відходи є одним з найбільш впливових факторів на забруднення навколишнього природного середовища і негативного впливу на благополуччя та стан здоров'я людей.

Відходи поділяються на 4 класи небезпеки:

– I клас – надзвичайно небезпечні;

– II клас – високонебезпечні;

– III клас – помірно небезпечні;

– IV клас – малонебезпечні.

За опублікованими даними Головного управління статистики у Хмельницькій області на території області накопичено:

– I класу небезпеки -– 324,1185 т відходів (253,5185 т складають непридатні та заборонені до подальшого застосування хімічні засоби захисту рослин);

– II класу небезпеки – 83,2 т відходів;

– III класу небезпеки – 1724,7 т відходів;

– IV класу небезпеки – 8885372,2 т відходів (з яких 8748923,4 т становлять тверді побутові відходи).

У 2019 році у ході економічної діяльності підприємств та організацій (у тому числі від домогосподарств) утворилося 900430,9 т відходів. У ході цієї економічної діяльності підприємств та організацій утворилося 10,7 т відходів I класу небезпеки, 947,2 т – II класу небезпеки, 437,4 т – III класу небезпеки, 764037,8 т – IV класу небезпеки.

У загальній кількості відходів, що утворилась у 2019 році, найбільше місце займають відходи рослинного походження – 420702,0 т.

Згідно із даними Головного управління статистики у Хмельницькій області на лісопереробних та лісозаготівельних підприємствах області протягом 2019 року утворено 3812,6 т відходів деревини, з яких використано 621,3 т, в якості палива – 2168,9 тонни.

На підприємствах спиртової промисловості протягом 2019 року утворилося 410,4 т барди мелясної, що на 2962,2 т менше, ніж у минулому році. Цукровими підприємствами області протягом 2019 року утворено дефекату – 42086,9 т, що на 21234,5 т менше порівняно з минулим 2018 роком, а виробниками сільськогосподарської продукції утворено зернових відходів 25300,0 т, що на 11973,6 т більше порівняно з 2018 роком.

Проблема поводження з відходами є однією з найголовніших екологічних проблем і усе більш вагомою в ресурсному аспекті.

Частково можливо вирішити проблему зменшення негативного впливу небезпечних відходів на навколишнє природне середовище шляхом їх

передачі на переробку спеціалізованим підприємствам або повторного використання у виробництві.

Біорізноманіття. Мережу територій і об’єктів природно-заповідного фонду Хмельницької області складають два національні природні і один регіональний ландшафтний парки, заказники, парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного і місцевого значення, пам’ятки природи загальнодержавного і місцевого значення, заповідні урочища, зоопарк, ботанічний сад загальнодержавного значення – всього 523 об’єкти загальною площею 328590,78 га.

Охороняються законом унікальні за своїми ландшафтами, багатством рослинного і тваринного світу, природні комплекси. На охоронних територіях зростає понад 150 видів рідкісних для області та таких, що потребують особливої охорони видів рослин, з яких 116 є червонокнижними, 88 видів лісової фауни.

Також область має на своїй території два водно-болотних угіддя міжнародного значення площею 3070,0 га, а саме:

– Бакотська затока – 1590,0 га;

– Пониззя річки Смотрич – 1480,0 га.

Задля збереження біологічного та ландшафтного різноманіття у області вносяться пропозиції для створення нових територій природно-заповідного фонду, проводиться робота з упорядкування існуючих територій та об’єктів природно-заповідного фонду.

Рішенням обласної ради від 21.04.2016 року № 19-5/2016 затверджено Програму охорони навколишнього природного середовища Хмельницької області на 2016-2020 роки, одним із напрямів якої є «Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі», який включає природоохоронний захід «Розробка місцевих схем формування національної екологічної мережі в межах області». Схеми формування екомережі на місцевому рівні на території Хмельницької області

не розроблені, крім м. Хмельницький рішенням Хмельницької міської ради від 09.10.2019 № 37 затверджено схему екологічної мережі м. Хмельницький.

Також в області розроблена та введена в дію Програма розвитку рибного господарства Хмельницької області на 2018-2022 роки, затверджена рішенням обласної ради від 27.09.2018 № 54-21/2018, одним із завдань якої є охорона рибних та інших водних живих ресурсів, проведення наукових досліджень на водних об'єктах області.

З ціллю формування та розвитку у населення екологічної культури, популяризації знань про цінність, функціонування, стан і тенденції змін біорізноманіття, наслідки його втрати відповідна інформація систематично висвітлюється на офіційному сайті Хмельницької обласної державної адміністрації, надаються інтерв'ю на радіо, телебаченні та в інших засобах масової інформації [50].

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).

Компонентами навколишнього природного середовища, на які впливатиме План, є:

– повітряне середовище;

– водне середовище;

– ґрунт;

– соціальна сфера.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки матиме незначний вплив на довкілля у сфері атмосферного повітря під час реалізації пунктів Плану таких, як: будівництво автомобільних доріг, зведення будівель навчальних корпусів, побудова нових об'єктів та реконструкція об'єктів архітектури, будівництво заїзних кишень на автомобільних дорогах, а також побудови індустріального парку «Хмельницький».

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста матиме значний вплив на водне середовище під час будівництва нового Чернелівського водогону, враховуючи великий забір води і антропогенний вплив на водний об’єкт, що здійснюватиметься важкою технікою та робітниками. Забір води із підземних вод буде зростати, що тягне за собою зменшення запасів води цієї території.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста матиме незначний вплив на ґрунт під час будівництва нових автошляхів, велосипедних доріжок, тротуарів.

Основними видами впливу проєктованої діяльності на навколишнє природне середовище є:

– викиди шкідливих речовин в атмосферу в основному автомобільним транспортом та промисловістю;

– скиди стічних та побутових вод;

– розміщення відходів населення.

5. Зобов’язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов’язані із запобіганням негативному впливу на здоров’я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов’язань під час підготовки документа державного планування.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-XII від 25.06.91, зі змінами) визначено, що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

в) участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

ґ) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

д$^{-1}$) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

е) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (№ 2697-VIII від 28.02.2019). Закон передбачає інтегрування екологічних вимог при розробленні і затвердженні документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019 від 30.09.2019) повинно бути

забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо стратегічної екологічної оцінки є Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентовано Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 01.01.2020 року) повноваження обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (відповідних підрозділів з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я), органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища та органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони здоров'я щодо стратегічної екологічної оцінки є такими, що обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації (відповідні підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я), орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища та орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони здоров'я у межах своєї компетенції:

1) надають зауваження і пропозиції до заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту документа державного планування місцевого та регіонального рівнів;

2) надають зауваження і пропозиції до проекту документа державного планування та звіту про стратегічну екологічну оцінку;

3) забезпечують інформування та участь громадськості у випадках, передбачених статтею 15 цього Закону;

4) залучають інші органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування, спеціалістів і науковців до консультацій, що проводяться відповідно до статті 13 цього Закону;

5) вживають заходів з усунення негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, зумовлених виконанням документа державного планування;

6) здійснюють інші повноваження, визначені цим Законом та іншими актами законодавства.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків.

Ймовірні наслідки для навколишнього середовища від реалізації Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки визначалися відповідно до контрольного переліку, дані якого наведеного в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста

Чи може реалізація Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки спричинити:	Негативний вплив			Пом'як - шення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
1	2	3	4	5
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			●	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?			●	+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			●	+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	+
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		●		+

Продовження таблиці 3.4

1	2	3	4	5
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	+
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?		●		+
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			●	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			●	
14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			●	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?	●			
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			●	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?			●	+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			●	+
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			●	+
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			●	+
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			●	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?	●			
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			●	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			●	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		●		
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			●	+
Біорізноманіття				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			●	+

Кінець таблиці 3.4

1	2	3	4	5
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			●	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			●	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			●	+
33. Будь-який вплив на наявні об’єкти історико-культурної спадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об’єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам’ятників природи тощо)?			●	+
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			●	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			●	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			●	+
38. Необхідність будівництва нових об’єктів для забезпечення транспортних сполучень?		●		+
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			●	+
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров’я людей?			●	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			●	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			●	+
Інше				
45 Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			●	+
46 Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			●	
47 Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			●	+
48 Суттєве порушення якості природного середовища?			●	+
49. Такі впливи на довкілля або здоров’я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			●	

Атмосферне повітря. План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів у атмосферне повітря. План передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, поліпшення якості атмосферного повітря. Зокрема, передбачається реалізація заходів, спрямованих на оптимізацію транспортного попиту та пропозиції з розширення складу міського транспорту на електричних двигунах.

Водні ресурси. План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами скидів у поверхневі води. План передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення обсягів скидів у поверхневі води, зменшення навантаження на каналізаційні системи та покращення якості очисних споруд. Передбачається модернізація існуючої і розбудова нової інфраструктури, у тому числі реконструкція та будівництво мереж водопостачання та водовідведення, будівництво другої черги Чернелівського водогону.

Відходи. Передбачено реалізацію значної кількості заходів, спрямованих на зменшення кількості утворюваних твердих побутових відходів, впровадження сучасних методів переробки твердих побутових відходів та обмеження їх поховання на полігонах, а саме:

– запобігання утворенню стихійного накопичення відходів;

– створення потужностей з переробки та утилізації ТПВ;

– створення системи роздільного збору та вторинної переробки відходів;

– проведення агітаційно-роз’яснювальної роботи серед населення щодо роздільного збирання компонентів побутових відходів, які мають ресурсну цінність, що суттєво покращить сьогоденну ситуацію з відходами в місті Хмельницький.

Земельні ресурси. Внаслідок виконання Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Незначний вплив на ґрунтовий покрив ймовірно здійснюватиметься за рахунок побудови доріг, тротуарів, велосипедних доріжок та інших нових об’єктів.

Біорізноманіття. Планом дій з реалізації Стратегії розвитку міста не передбачається виконання завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об’єкти природно-заповідного фонду міста Хмельницького. Заплановано збільшення площі зелених зон загального користування та озеленених територій, розвиток мережі територій та об’єктів природно-заповідного фонду, що має лише позитивні наслідки.

Рекреаційні зони та культурна спадщина. Виконання Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста не має призводити до негативного впливу на наявні об’єкти історико-культурної спадщини. Планується реставрація об’єктів культурної спадщини, створення нових об’єктів культури, оновлення наявних об’єктів культури у відповідності до вимог часу, забезпечення культурної пропозиції у відповідності до сучасних вимог та забезпечення культурних закладів професійними кадрами.

Ймовірність того, що виконання Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров’я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною або майже відсутня.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом’якшення негативних наслідків виконання документа державного планування.

Заходи для запобігання, зменшення та пом’якшення негативних наслідків виконання Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста

Хмельницького на 2021-2025 роки ґрунтуються на впливах, оцінених у попередньому розділі звіту, та міжнародному досвіді діяльності в подібних умовах. Однак, такі заходи – це загальні рекомендації щодо усунення негативних наслідків, тоді як детальні заходи повинні розглядатися в кожному конкретному випадку під час реалізації конкретних заходів і проектів, а також в процесі надання екологічних дозволів.

Таблиця 3.5 – Заходи для запобігання, зменшення та пом’якшення негативних наслідків виконання Плану

Складова довкілля	Заходи для зменшення негативних наслідків
Атмосферне повітря	- Охорона атмосферного повітря - Зниження рівня впливу автотранспорту шляхом збільшення складу транспорту на електричних двигунах; - Проведення озеленення міста; - Контроль появи та розвитку підприємств, що спричиняють появу викидів шкідливих речовин.
Водні ресурси	- Відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водойм міста; - Будівництво вуличних мереж водовідведення, каналізаційних колекторів, каналізаційних насосних станцій у мікрорайонах міста; - Будівництво сучасних каналізаційних очисних споруд господарсько-побутових стоків.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).

Для проведення стратегічної екологічної оцінки ми використовували таку інформацію: доповіді про стан довкілля; статистичну інформацію; інформацію, що включена в інші акти законодавства, які мають відношення до проєкту Плану; дані моніторингу стану довкілля; експертні оцінки; інша доступна інформація.

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки ми використовували такий аналітичний метод: оцінка можливих наслідків на основі контрольних списків.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки спрямований на знаходження оптимального балансу між усіма сферами життєдіяльності міста Хмельницького. У Плані дій з реалізації Стратегії розвитку міста визначено пріоритети розвитку міста Хмельницького, одним з яких є сталий розвиток – баланс економічної, соціальної та екологічної складових. Цей пріоритет, зокрема, спрямований на перетворення Хмельницького на екологічно чисте та зелене місто.

План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки спрямований на дотримання високих екологічних стандартів. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану вказує на те, що реалізація Плану позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину. Це означає, що Програма спрямована на екологічно збалансований та інноваційний сценарій розвитку і не потребує розгляду альтернатив.

Під час складання звіту про стратегічну екологічну оцінку виникали ускладнення, які полягали, в основному, в не достатку компетентної і актуальної інформації.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров’я населення.

Досягнення стратегічних цілей вираховується за допомогою індикаторів результативності виконання заходів шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів з показниками на момент прийняття Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки.

Моніторинг стану реалізації Плану дій здійснюється кожного року. На базі нього виконується річний та підсумковий звіти з початку реалізації Плану дій щодо стану виконання та досягнення визначеного стратегічного бачення міста.

Моніторинговий звіт є відкритим документом і використовується для уточнення цілей та завдань, визначених у міських програмах, спрямованих на розвиток міста.

Для того, щоб прослідкувати за впливом наслідків на довкілля, у тому числі для здоров'я населення насамперед потрібно порівняти результати виконаних робіт і планів із станом довкілля минулих років. Необхідно обов'язково організувати проведення моніторингу наслідків виконання документу державного планування шляхом:

– спостереження за розвитком економічного потенціалу міста;

– спостереження за розвитком промислового комплексу із запровадженням максимально низького впливу на довкілля;

– моніторингу впровадження інновацій;

– моніторингу розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури міста;

– моніторингу розширення експорту;

– моніторинг створення електронного урядування;

– моніторинг розвитку освіти та науки;

– моніторингу екологізації міста, розвитку екологічної освіти;

– покращення якості водних ресурсів, атмосферного повітря міста.

Для організації моніторингу виконання можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

Моніторинг грунтується на розгляді цільових показників для кожного сектору міського розвитку та аналізі досягнення запланованих результатів.

Екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення, що вказуватимуть на виконання Плану:

– зниження індексу забруднення атмосфери (ІЗА = менше 5);

– зменшення обсягу побутових відходів, накопичених у спеціально відведених місцях, по відношенню до попереднього року (менше 90 т);

– збільшення частки утилізованих та перероблених відходів від загального обсягу утворених відходів – до 5%;

– збільшення кількості насаджень та зелених зон загального користування до 2500 га;

– реконструкція закладів охорони здоров’я та приведення їх у відповідність до сучасних потреб;

– збільшення частки електротранспорту у внутрішньому сполученні (до 30%);

– зменшення частки скидів забруднених (забруднених без очистки та недостатньо очищених) стічних вод у водні об’єкти у загальному обсязі скидів (до 0%);

– збільшення частки площі територій та об’єктів природно-заповідного фонду у загальній території міста (до 5%).

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров’я населення (за наявності).

Місто Хмельницький не межує із іншими країнами, а тому опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров’я населення не має підстави для розгляду.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цієї частини, розраховане на широку аудиторію.

1) Звіт про стратегічну екологічну оцінку показує усі види впливу документа державного планування на довкілля, здоров’я людей, розвиток економіки, соціальну сферу, а також розробляє заходи, завдяки яким, наслідків впливу цих факторів можна уникнути, або зменшити їх.

План дій на 2021-2025 роки сформовано задля забезпечення неухильного виконання відповідальними виконавцями визначених стратегічних та оперативних цілей розвитку міста за сферами розвитку, визначеними Стратегією розвитку міста.

2) Аналіз трендів стану довкілля м. Хмельницького вказує на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, поступове скорочення обсягів споживання водних ресурсів, зменшення обсягів водовідведення та зменшення скидів забруднених вод, припинення зростання площі природно- заповідного фонду, зменшення кількості утворюваних відходів і контроль невпинного зростання кількості накопичених відходів.

3) Аналіз трендів стану довкілля Хмельницької області як території, яка імовірно зазнає впливу, вказує також на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, поступове скорочення обсягів споживання водних ресурсів, зменшення обсягів водовідведення та зменшення скидів забруднених вод, зростання площі природно-заповідного фонду, зменшення кількості утворюваних відходів і контроль невпинного зростання кількості накопичених відходів, несуттєве збільшення кількості орних земель.

4) План дій з реалізації Стратегії розвитку міста матиме незначний вплив на ґрунт, водне середовище та атмосферне повітря.

Основними видами впливу проєктованої діяльності на навколишнє природне середовище є:

– викиди шкідливих речовин в атмосферу в основному автомобільним транспортом та промисловістю;

– скиди стічних та побутових вод;

– розміщення відходів населення.

5) Основні зобов’язання у сфері охорони довкілля міста визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про стратегічну екологічну оцінку», Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Протоколом про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у

транскордонному контексті (Конвенція Еспо) та Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище.

6) План передбачає реалізацію завдань, спрямованих на:

– зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, поліпшення якості атмосферного повітря. Зокрема, передбачається реалізація заходів, спрямованих на оптимізацію транспортного попиту та пропозиції з розширення складу міського транспорту на електричних двигунах;

– зменшення обсягів скидів у поверхневі води, зменшення навантаження на каналізаційні системи та покращення якості очисних споруд.

Незначний вплив на ґрунти, ймовірно, здійснюватиметься за рахунок побудови доріг, тротуарів, велосипедних доріжок та інших нових об’єктів.

Передбачено реалізацію значної кількості заходів, спрямованих на зменшення кількості утворюваних твердих побутових відходів, впровадження сучасних методів переробки твердих побутових відходів та обмеження їх поховання на полігонах.

Заплановано збільшення площі зелених зон загального користування та озеленених територій, розвиток мережі територій та об’єктів природно-заповідного фонду, що має лише позитивні наслідки.

7) Для запобігання, зменшення та пом’якшення ймовірних негативних наслідків виконання Плану запропоновано низку завдань і заходів: охорона атмосферного повітря; зниження рівня впливу автотранспорту шляхом збільшення складу транспорту на електричних двигунах; проведення озеленення міста; контроль підприємств, що спричиняють появу викидів шкідливих речовин; відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водойм міста; будівництво вуличних мереж водовідведення, каналізаційних колекторів, каналізаційних насосних станцій у мікрорайонах міста; будівництво сучасних каналізаційних очисних споруд господарсько-побутових стоків.

8) План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки спрямований на дотримання високих екологічних стандартів. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану вказує на те, що реалізація Плану позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину. Це означає, що Програма спрямована на екологічно збалансований та інноваційний сценарій розвитку і не потребує розгляду альтернатив.

9) Моніторинг стану реалізації Плану дій здійснюється кожного року. Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО. Моніторинг базується на розгляді цільових показників для кожного сектору міського розвитку та аналізі досягнення запланованих результатів.

10) Місто Хмельницький не межує із іншими країнами, а тому опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров’я населення не має підстави для розгляду.

ВИСНОВКИ

При проведенні дослідження було розглянуто нормативно-правове забезпечення процедури екологічної оцінки у Європейських країнах, США та Канаді і особливості формування нормативно-правової бази в Україні. Описано величезний досвід проведення стратегічної екологічної оцінки країн, їх перші спроби закріпити СЕО на законодавчому рівні і вирішувати проблеми впливу на навколишнє середовищі ще на етапі планування документів.

Країни Європи за досить короткий проміжок часу зробили великий ривок у впровадженні та розвитку стратегічної екологічної оцінки і на теперішній час досить активно та якісно виконують СЕО до усіх документів державного планування.

Україна перехопила багаторічний досвід Європи, але зробила це набагато пізніше багатьох європейських країн. Таким чином, власний досвід реалізації процедури СЕО в Україні почав формуватися у рамках міжнародних проєктів з 2009 року. З прийняттям профільного закону у 2018 році процедура СЕО набула значного поширення. Після закріплення СЕО в Україні на законодавчому рівні, її почали активно проводити і зараз спостерігається різке збільшення кількості звітів про СЕО з року в рік.

Найбільше звітів про стратегічну екологічну оцінку в Україні було розроблено від початку 2020 року – 438 одиниць. У 2019 році було розроблено 168 звітів, а у 2018 році було виконано всього два звіти.

За результатами аналізу до п’ятірки лідерів за кількістю розроблених звітів про стратегічну екологічну оцінку входять Донецька, Київська, Хмельницька, Одеська та Львівська області.

Близько 89 % звітів про стратегічну екологічну оцінку за період впровадження процедури припадає на містобудівну документацію

(генеральні та детальні плани територій) і лише невелика частина (до 11 %) – на програми розвитку територій.

Процедура СЕО почала запроваджуватись у Хмельницькій області з 2019 року. До листопада 2020 року у Хмельницькій області було розроблено 48 звітів про стратегічну екологічну оцінку. Цей показник є третім по Україні і свідчить про активне впровадження СЕО при розробці і затвердженні документів державного планування.

Хмельницька область є одним з лідерів по впровадженню процедури стратегічної екологічної оцінки при розробці документів державного планування. Більшість звітів про стратегічну екологічну оцінку відносяться до містобудівної документації.

Під час виконання дослідження нами було проведено стратегічну екологічну оцінку Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Плану дій показує усі види впливу документа державного планування на довкілля, здоров’я людей, розвиток економіки, соціальну сферу, а також розробляє заходи, завдяки яким, наслідків впливу цих факторів можна уникнути, або зменшити їх.

План передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, поліпшення якості атмосферного повітря. Зокрема, передбачається реалізація заходів, спрямованих на оптимізацію транспортного попиту та пропозиції з розширення складу міського транспорту на електричних двигунах.

План передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення обсягів скидів у поверхневі води, зменшення навантаження на каналізаційні системи та покращення якості очисних споруд.

Не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Незначний вплив на ґрунтовий покрив ймовірно здійснюватиметься за рахунок побудови доріг, тротуарів, велосипедних доріжок та інших нових об’єктів.

Передбачено реалізацію значної кількості заходів, спрямованих на зменшення кількості утворюваних твердих побутових відходів, впровадження сучасних методів переробки твердих побутових відходів та обмеження їх поховання на полігонах.

Заплановано збільшення площі зелених зон загального користування та озеленених територій, розвиток мережі територій та об’єктів природно-заповідного фонду, що має лише позитивні наслідки.

Ймовірність того, що виконання Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки призведе до можливих негативних впливів на довкілля або здоров’я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною або майже відсутня.

Поставленві завдання на виконання дипломної роботи, а саме дослідження історії СЕО, міжнародного та національного досвіду реалізації СЕО та безпосередня розробка звіту про СЕО Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки були виконані.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1 Марушевський Г. Б. Стратегічна екологічна оцінка : методичний посібник / Г. Б. Марушевський – Київ: К.І.С., 2014. – 96с.

2 Федерація канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2019. – 44 с.

3 Протокол про стратегічну екологічну оцінку. Факти та переваги застосування [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Європейської економічної комісії ООН. – Режим доступу: https://www.unece.org/fileadmin /DAM/env/eia/Publications/2016/Protocol_on_SEA/Brochure_on_SEA_Protocol_ UKR.pdf (дата звернення: 28.09.2020 рік)

4 Директива Ради 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. про оцінку наслідків впливу деяких громадських і приватних проектів на навколишнє середовище [Електронний ресурс] // Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. – Режим доступу: https://mepr.gov.ua/files /docs/85%20337%20%D0%84%D0%95%D0%A1%20%D0%92%D0%86%D0% 94%2027%20%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%92%D0%9D%D0%AF%20198 5%20%D0%A0..pdf (дата звернення: 28.09.2020 рік)

5 Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону : практичний посібник / [Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г. та ін.] ; за ред. І. Санжаровського. – Київ : К.І.С., 2008. – 214 с.

6 Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті: Закон України №562-VIII від 01.07.2015 року [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/562-19 (дата звернення: 4.10.2020 рік)

7 Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті [Електронний ресурс] : міжнародний документ : [ратифіковано законом

України № 562-VIII від 01.07.2015]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text (дата звернення: 9.10.2020 рік)

8 Палехов Д. О. Правові проблеми імплементації механізму стратегічної екологічної оцінки на Україні / Д.О. Палехов : Наука і освіта 2005 – матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. – Т. 47: Право. – Дніпропетровськ : Вид-во "Наука і освіта", 2005. – С. 59-61.

9 Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року [Електронний ресурс] / – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19 (дата звернення 06.05.2020 рік)

10 Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 577-р // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80#Text (дата звернення: 25.10.2020 рік)

11 Пропозиції до Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (юридичні аспекти) [Електронний ресурс] // Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. – Режим доступу: https://mepr.gov.ua/news/27532.html (дата звернення: 29.10.2020 рік)

12 Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ : [ратифіковано законом України № 1678-VII від 16.09.2014]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 4.11.2020 рік)

13 Лісовський С.А. Суспільство і природа: баланс інтересів на теренах України» / Інститут географії НАН України. – Київ, 2009. – 300 с.

14 Методичні рекомендації зі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування [Електронний ресурс] // Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. – Режим доступу: https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf (дата звернення: 10.11.2020 рік)

15 Про внесення змін до Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.07.2019 №260 [Електронний ресурс] // Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2019/nakaz_260.pdf (дата звернення: 12.11.2020 рік)

16 Зміни до Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 29 грудня 2018 року № 465. [Електронний ресурс] // Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2019/nakaz_260.pdf (дата звернення: 17.11.2020 рік)

17 Про стратегічну екологічну оцінку [Електронний ресурс] : закон (№ 2354-VIII) : [прийнято Верховною Радою України 01.01.2020] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text (дата звернення: 18.11.2020 рік)

18 Куйбіда В. С., Білоконь Ю. М. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід. – Київ: Логос, 2009 – С. 13.

19 Стратегічна екологічна оцінка [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://center-ltd.com.ua/ekologichna-ekspertyza/ (дата звернення 19.11.2020 рік)

20 Міжнародний досвід упровадження стратегічної екологічної оцінки: можливості для України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Наукової електронної бібліотеки періодичних видань НАН України. – Режим доступу:

http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/162889/5-Shevchenko.pdf?sequence=1 (дата звернення: 22.11.2020 рік)

21 Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України» / ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012. – 714 с.

22 Хлобистов Є. В. Стратегічна екологічна оцінка для запобігання конфліктів експертний погляд / Є. В. Хлобистов, Л. С. Жарова : Журнал Економіст.– Київ, 2016. – С. 54

23 Руденко Л. Г. Досвід застосування стратегічної екологічної оцінки в процеси планування в Україні / Л. Г. Руденко, С. А. Лісовський, Є. О. Маруняк // Український географічний журнал. – 2016. – № 2. – С. 3-12

24 Берданова О. Стратегічне планування. Навчальний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко, В. Тертичка. – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 138с.

25 Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296. [Електронний ресурс] // Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2019/nakaz_260.pdf (дата звернення: 23.11.2020 рік)

26 Хлобистов Є. В. Інституційні передумови імплементації стратегічної екологічної оцінки: аналіз стану держав-ного планування та прогнозування соціально-економічно-го розвитку / Є. В. Хлобистов : Вісник Сумського державного університету. – 2005. – No10. – С. 48-53

27 Марушевський Г. Б. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів : практичний посібник / Г. Б. Марушевський – Київ: К.І.С., 2012. – 138 с.

28 План дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького на 2021-2025 роки [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Хмельницької міської ради. – Режим доступу: http://khm.gov.ua/sites/default/files/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D0%B4%D1%96%D0%B9%20%D0%B

D%D0%B0%202021-2025%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf (дата звернення: 23.11.2020 рік)

29 Стратегія розвитку міста Хмельницького до 2025 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт міста Хмельницького. – Режим доступу: http://khmelnytsky.com/pdf/Stratehiya_rozvytku_mista_Hmelnytskoho_do_2025_roku_%28vykonkom%29.pdf (дата звернення: 23.11.2020 рік)

30 Геоекологічний моніторинг урбосистеми Хмельницького / Т. Дзюблюк, І. Ковальчук, О. Колтун [та ін.]; за ред. проф. І. Ковальчука. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 108 с.

31 Статистичний щорічник Хмельницької області за 2018 рік. Головне управління статистики у Хмельницькій області / за ред. Л. О. Хамської. – Хмельницький, 2019. – 471 с.

32 Колтун О.В. Екологічна ситуація у м. Хмельницькому // Регіональні екологічні проблеми: Зб. наук. праць. – Київ: ВГЛ “Обрії”, 2002. – С. 158-160.

33 Колтун О.В. Сучасні екзогенні геоморфологічні процеси на території міста Хмельницького // Наукові записки Терноп. пед. ун-ту. Сер. геогр. – 2000. Вип. 2. – С. 14-17.

34 Маринич О. М. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Шищенко // Український географічний журнал. – 2003. – № 1. – С. 16-20.

35 Стан навколишнього природного середовища у Хмельницькій області за 2015 рік [Електронний ресурс] : // Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. – Режим доступу: http://www.adm-km.gov.ua/?attachment_id=10053 (дата звернення: 24.11.2020 рік)

36 Стан навколишнього природного середовища у Хмельницькій області за 2016 рік [Електронний ресурс] : // Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. – Режим доступу: http://www.adm-km.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/Національна-доповідь-за-2016-рік-1.pdf (дата звернення: 24.11.2020 рік)

37 Стан навколишнього природного середовища у Хмельницькій області за 2019 рік [Електронний ресурс] : // Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. – Режим доступу: ttps://www.adm-km.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Регіональна-доповідь-Стан-навколишнього-природного-середовища-Хмельницької-області-у-2019-році-2.pdf (дата звернення: 24.11.2020 рік)

38 Карамушка В. І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проектну діяльність) : практ. посібник / В. І. Карамушка.– Київ : К.І.С., 2012. – 138 с.

39 Екологічний паспорт Хмельницькій області за 2017 рік [Електронний ресурс] : // Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. – Режим доступу: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=7157 (дата звернення: 25.11.2020 рік)

40 Екологічний паспорт Хмельницькій області за 2018 рік [Електронний ресурс] : // Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. – Режим доступу: https://www.adm-km.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9F%D0%90%D0%A1%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%A2-2018.pdf (дата звернення: 25.11.2020 рік)

41 Колтун О. Рельєф міста Хмельницького // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – Львів, 2001. Вип. 28. – С. 113-118.

42 Колтун О. В. Антропогенна трансформація рельєфу міста Хмельницького : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.04 «Геоморфологія і палеогеографія» / О. В. Колтун ; Львівський нац. ун-т ім І. Франка. – Львів, 2002. – 17 с.

43 Природа Хмельницької області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища школа, 1980. – 152 с.

44 Шевченко О. Г. Оцінка вразливості та заходи з адаптації до зміни клімату: Хмельницький [Електронний ресурс] / О. Г. Шевченко, О. Я. Власюк. – Київ, 2015 р. – 8 с. Режим доступу : http://climategroup.org.ua/

wpcontent/uploads/2015/02/ad_Khmelnitskiy_City_A4.pdf (дата звернення: 25.11.2020 рік)

45 Камзіст Ж. С. Гідрогеологія України / Ж. С. Камзіст, О. Л. Шевченко. – К. : «ІНКОС», 2009. – 614 с.

46 Водний фонд Хмельницької області : довідник. – Хмельницький, 2007. – 86 с.

47 Ухань О. О. Типізація поверхневих вод басейну Південного Бугу за вмістом головних іонів, біогенних елементів, органічних речовин та розчиненого кисню / О. О. Ухань, В. І. Осадчий, Ю. Б. Набиванець, Н. М. Осадча, Д. В. Глотка // УкрНДГМІ. – 2015. – Вип. 267. – С. 46-56.

48 Єфремова О.О. Еколого-гігієнічна оцінка стану р. Південний Буг у межах Хмельницької області за період 2013-2017 рр. / О. О. Єфремова, Н. Г. Міронова, О.П. Матеюк, А.О. Дячук, С.М. Шевченко // Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. – 2018. – №5. – С. 261-266.

49 Т. Л. Андрієнко, О. І. Прядко, Л. С. Юглічек, Г. А. Сагайдак, Л. П. Казімірова, Р. Г. Білик, М. Д. Матвєєв / Природнозаповідний фонд регіону як основа побудови його екологічної мережі / Природа унікального краю − Малого Полісся / під ред. Т. Л. Андрієнко. – Кам.-Подільський: В-во ПП Мошинського В. С., 2010. – С. 183-245.

50 Хмельниччина: науково-популярне видання / упорядник: Т. С. Колісніченко – Хмельницький: «Поліграфіст», 2017. – 176 с.

ДОДАТОК А

(обов'язковий)

Результати апробації проведених досліджень

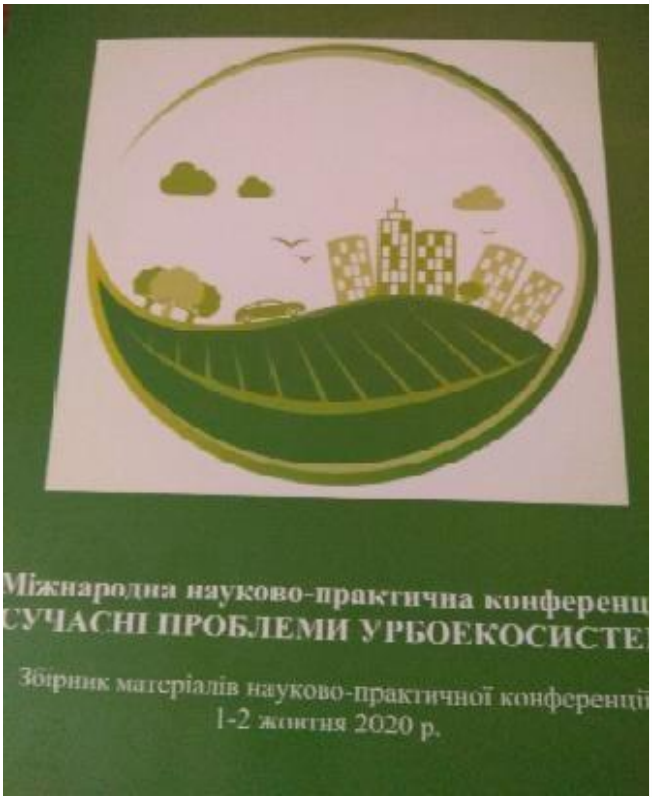

2. Басюк Д.І., Срібна С.В., Примак Т.Ю. Досвід країн Європейського Союзу щодо розвитку смарт-дестинацій. Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com. ua/?op=1&z=6823
3. Бойкова М. В., Ильина И. Н., Салазкин М. Г. Будущее городов. Города как агенты глобализации и инноваций. – 2011. – Режим доступа : https://cyberleninka.ru/article/n/buduschee-gorodov-goroda-kak-agenty-globalizatsii-i-innovatsiy.
4. Дашук Ю.Є., Лепкий М.І. Досвід використання smart-технологій в управлінні туристичним продуктом міста .Приазовський економічний вісник. Випуск 3(14) 2019 с.-294-299.
5. Жукович І. А. Smart-міста як новий об'єкт статистичних досліджень: визначення терміна // Статистика України. – 2015. – № 1. – С. 18-22.
6. Концепція Київ Смарт Сіті 2020. – Режим доступу: https://www.kyivsmartcity.com/concept.
7. Кунанець Н. Е., Р. М. Небесний, Мацюк О. В. Особливості формування цілей соціальних та соціо-комунікаційних складових у проектах «розумних міст»// Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі. – 2016. – № 854. – С. 257-274.
8. Стабільне місто//https://uk.wikipedia.org/wiki
9. Терновая И. А. Применение smart-критериев постановки целей в стратегическом планировании организации // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2011. – № 970. – С. 381-385.
10. Чукут С. А., Дмитренко В. І. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження е-урядування на місцевому рівні // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 13. – С. 89- 93.

УДК 502.3

Н. Г. Міронова, д.с-г.н.,доцент,
завідувач кафедри екології та біологічної освіти
Хмельницький національний університет.
Б. Р. Драйна, магістрант
Хмельницький національний університет.

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ В УКРАЇНІ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

В Україні та Хмельницькій області розпочато процес впровадження стратегічної екологічної оцінки (СЕО) для документів державного планування. Більшість звітів про стратегічну екологічну оцінку за

напрямками відноситься до містобудівної документації, у значно меншому ступені – до національних та регіональних програми і стратегій розвитку. Для підвищення ефективності цієї процедури необхідно розробити методики довгострокового прогнозування наслідків, забезпечити організацію ефективного моніторингу стану довкілля та здоров'я населення, а також внести зміни в ЗУ "Про стратегічну екологічну оцінку" щодо відповідальності за невиконання його положень.

Ключові слова: стратегічна екологічна оцінка, документ державного планування.

Стратегічна екологічна оцінка – процедура, яка є необхідною для визначення, опису та оцінювання наслідків, що впливають на довкілля та здоров'я населення через виконання документів державного планування (стратегії, плани, схеми, містобудівна документація, загальнодержавні програми, державні цільові програми та інші програми і програмні документи, включаючи зміни до них, які розробляються та/або підлягають затвердженню органом державної влади, органом місцевого самоврядування). Також ця процедура передбачає розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків. СЕО забезпечує розвиток держави у напрямку охорони навколишнього природного середовища, безпеки життєдіяльності населення та дотримання екологічних вимог під час розроблення документів державного планування [1].

Стратегічну екологічну оцінку визначають як систематичний процес виявлення та обліку факторів і можливих наслідків стратегій, політик, програм, які розробляються і впроваджуються. Виходячи з цього, СЕО є невід'ємним елементом сучасного стратегічного планування, а також інструментом екологічної політики, спрямованої на збалансування та узгодження інтересів зацікавлених сторін в процесі розробки і реалізації стратегій, планів і програм. У зв'язку з цим дослідження процедури СЕО є актуальним питанням сьогодення [2].

Метою роботи є дослідження масштабів СЕО в Україні та Хмельницькій області. Реалізація мети здійснювалась з використанням загальнотеоретичних методів наукового пізнання (аналіз, синтез, узагальнення).

В Україні та Хмельницькій області з часу вступу в дію ЗУ "Про стратегічну екологічну оцінку" [3] було розроблено 185 звітів. Найбільше їх припадає на кінець 2019 року. Дані за 2020 рік не є остаточними, але засвідчують, що за ідентичний період часу процедур СЕО проведено більше, ніж у 2018-2019 роках. Це свідчить про наростання тенденції впровадження

сучасної практики екологічної оцінки документів державного планування різних рівнів та набуття досвіду проведення стратегічної екологічної оцінки.

У територіальному розрізі більша частка СЕО здійснена в м. Київ та Донецькій і Хмельницькій областях (у першу чергу, безпосередньо в обласних центрах), де вона складає понад 50 % від загальної кількості.

Найбільша частина звітів про стратегічну екологічну оцінку в Україні (89 %) припадає на містобудівну документацію (генеральні та детальні плани територій). І лише невелика їх частка (11 %) – на державні та регіональні програми розвитку. Це свідчить про активну роботу над розбудовою і реконструкцією територій згідно з вимогами законодавства та з дотриманням екологічних норм.

У Хмельницькій області ця тенденція зберігається, оскільки серед усіх документів, що проходили процедуру СЕО, більшість також становить містобудівна документація (85 %).

Водночас, на сьогодні визначено труднощі, які супроводжують реалізацію процедури СЕО. На нашу думку це:

- відсутність методик прогнозування вторинних, кумулятивних, синергічних та довгострокових наслідків;
- відсутність статистичних даних щодо забруднення довкілля та стану здоров'я населення на різних за масштабом територіях.

Також потребує значного доопрацювання нормативно-правова база в частині визначення відповідальності за відсутність проведення, порушення процедури або невиконання СЕО. Оскільки на сьогодні діючим законом ці процедури не врегульовані, залишаються ризики того, що процедура стратегічної екологічної оцінки у випадку конфлікту інтересів не буде проводитись на відповідному рівні.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. ст. 218.
2. Марушевський Г. Б. Стратегічна екологічна оцінка : методичний посібник / Г. Б. Марушевський – Київ: КІС, 2014. – 96 с.
3. Закон України "Про стратегічну екологічну оцінку" від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 16. ст.138.